

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

URŠKA BLEJC

MENTORICA: IZR. PROF. DR. MANCA KOŠIR

MONOGRAFIJA REVIJE ZDRAVJE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO

1. UVOD	3
2. OPREDELITEV IN RAZVOJ	5
2.1 KOMUNICIRANJE IN DRUŽBA SKOZI TISK.....	5
2.2 ČASOPISI IN REVIJE.....	7
2.3 ZGODOVINA EVROPSKEGA PERIODIČNEGA TISKA	9
2.3.1 ZDRAVSTVENO ČASOPISJE	13
2.3.2 ZGODOVINA SLOVENSKEGA TISKA	13
3. ZDRAVJE KOT VREDNOTA	17
4. REVIJA ZDRAVJE	21
4.1 ZGODOVINSKI OKVIR.....	21
4.2 ZAČETEK IZHAJANJA	23
4.3 REVIJA SKOZI ČAS: NAKLADA, VIRI, KONTINUITETA.....	26
4.4 ZDRAVJE DANES.....	33
4.5 MEDIJSKI PROSTOR IN BRANOST.....	36
4.6 STRUKTURA BRALCEV	39
4.7 PRIMERJAVA Z NEKATERIMI TUJIMI REVIJAMI.....	41
4.7.1 GESUNDHEIT, REVIJA ZA KAKOVOST ŽIVLJENJA	41
4.7.2 TOP SANTÉ, ZDRAVJE, LEPOTA IN DOBRO POČUTJE	42
4.7.3 COME STAI, DRUŽINSKI MESEČNIK O ZDRAVJU.....	43
5. RAZPRAVA	45
5.1 UVELJAVLJENA INTERESNA REVIJA.....	45
5.2 ZVESTOBA NAROČNIKOV	46
5.3 POSEBNOSTI ZDRAVJA	47
6. ZAKLJUČEK	50
7. VIRI	53
8. PRILOGE	56
8.1 PRILOGA A: VREDNOTE	56

TABELA 1 - LESTVICA VREDNOT.....	56
TABELA 2 - SJM - VPRAŠANJE O POMEMBNIH VREDNOTAH.....	57
TABELA 3 - MLADINA 98	57
8.2 PRILOGA B: BRANOST	59
TABELA 1 - PRIMERJAVA NRB 1. POLLETJE 2005/ 2. POLLETJE 2004.....	59
TABELA 2 - NACIONALNE RAZISKAVE BRANOSTI (ZDRAVJE).....	60
8.3 PRILOGA C: NASLOVNICA NEKOČ IN DANES	61

1. UVOD

*O ljubo zdravje, ti si kakor svetloba,
ki daje življenju neusahljivo moč in pravo podobo.
S čim bi te naj prispodobil tisti, ki ni trpel hudih bolečin in strahu ...
Kako bi te ovrednotil tisti, ki te še ni vsaj za trenutek izgubil.
Tisti pa, ki je to doživel in te kupuje po novčičih, s hudimi bolečinami,
ve, kako dragocen zaklad lastne sreče se mu je izmuznil.*

...

*Janez Klobučar
(v prvi številki Zdravja)*

Prva številka revije Zdravje je izšla aprila leta 1979. V njej so v enem od osrednjih novinarskih besedil predstavili v Franciji živečega in v Evropi zelo priljubljenega zeliščnega zdravilca Mauricea Mešséguéja, ki je avtorju prispevka med drugim izjavil: »Natrte si podplate s česnom. Dobro si jih natrite. Čez čas vas bo pekel jezik.« To naj bi kazalo, kako prodoren vpliv imajo kopeli stopal na celotno telo in zdravje. Posredno pa je pokazalo tudi, kakšen vpliv bo imela prva slovenska (in jugoslovanska) revija o zdravju na svoje bralce. Za idejnega 'očeta' revije Jožeta Vetrovca, ki je ostal odgovorni urednik revije vse do junija 2005, je bilo prvo znamenje, da ljudje revijo berejo in jo jemljejo resno, to, da si je takrat dejansko kar nekaj ljudi natrlo stopala s česnom. Revija Zdravje je bila ena prvih medijskih 'lastovk', ki se je usmerila na občinstvo, katerega zanima specializirana tematika – zdravje in zdravstvo.

Da ljudje želijo skrb za svoje zdravje prevzeti (iz zgolj zdravniških) tudi v svoje roke, so kazali tudi bolj otipljivi podatki, na primer dejstvo, da je bilo vseh 46.000 izvodov revije Zdravje razprodanih. Jože Vetrovec je že tedaj zaslutil, kar danes kažejo raziskave javnega mnenja, da ljudje postavljajo zdravje med vrednotami na prvo mesto. Pa tudi, da so: »/č/asi, ko je bilo zdravje, ali bolje, ko je bila bolezen skoraj izključno stvar zdravnika in kemije, katero je predpisal, /so/ mimo. Zdaj ljudje nočejo več slepo slediti skopim napotkom 'maga v belem.' Vedeti hočejo tudi, kar se le da natančno, kaj se dogaja z njimi v bolezni, predvsem pa, kaj morajo in kaj lahko storijo sami, da bi ostali pri zdravju (Revija Zdravje, 1979/1: 3).« Temu poslanstvu revija Zdravje sledi še danes, ko so se ji na trgu pridružile tudi druge revije s poljudno

zdravstveno vsebino; teme povezane z zdravjem tudi v drugih občilih dobivajo vse več prostora in časa.

Revija Zdravje je danes družinska revija za zdravo življenje. Po Nacionalni raziskavi branosti v drugem polletju leta 2004 je peta najbolj brana mesečna revija v Sloveniji, za verskim mesečnikom Ognjišče, ugankarskim Salomonov ugankar, avtomobilskim Motorevija in otroškim Ciciban. Med mesečnimi revijami, ki se ukvarjajo z zdravjem, je na prvem mestu. Vsak mesec doseže 140.000 do 160.000 bralcev.¹ Izhaja v nakladi 17.000 izvodov in ima več kot 10.500 naročnikov. V 27-tih letih izhajanja je med slovenskimi bralci dosegla izjemno razpoznavnost. Po podatkih vzajemne baze slovenskih knjižnic (COBISS) ima 14 slovenskih knjižnic Zdravje vse od leta 1979 naprej, revijo skupaj prejema 73 knjižnic.

V diplomski nalogi želim dokazati naslednje hipoteze:

1. Revija Zdravje se je uveljavila kot pomembna interesna revija o zdravju.
2. Revija Zdravje kljub konkurenčnemu trgu ohranja razmeroma visoko naklado in zvestobo naročnikov.
3. Revija Zdravje je uspešna zaradi resnega pristopa pri obravnavi zdravstvenih vsebin.

V prvem delu naloge se bom ukvarjala s tiskom, z njegovim razvojem in delitvijo in bom v ta kontekst umestila tudi revijo Zdravje. V nadaljevanju bom poudarila pomen zdravja kot vrednote, saj menim, da prav dejstvo, da je zdravje med najpomembnejšimi človeškimi vrednotami, zagotavlja tudi zanimanje za vsebine, povezane s skrbjo za zdravje, torej tudi za same vsebine v reviji Zdravje. Revijo bom predstavila tudi vsebinsko, jo primerjala z nekaterimi tujimi revijami s tovrstno vsebino in ugotavljala njeno vlogo v prihodnosti. Podatke bom črpala iz literature, intervjujev z glavnimi ustvarjalci revije in iz lastnih izkušenj, saj sem od novembra leta 2003 tudi sama soustvarjalka Zdravja, kjer delam kot novinarka in urednica. Raziskovalne metode, ki jih bom uporabila, so: zbiranje virov, analiza in interpretacija sekundarnih virov, primerjalna raziskava, intervju, opazovanje z neposredno udeležbo in opisna metoda.

¹ Priloga B

2. OPREDELITEV IN RAZVOJ

2.1 KOMUNICIRANJE IN DRUŽBA SKOZI TISK

Množično komuniciranje je namenjeno velikemu, heterogenemu in anonimnemu občinstvu. Omogočajo ga množična občila. Tako komuniciranje je javno, hitro in minljivo. Množični tisk spada med tradicionalna množična občila, tako kot radio in televizija (Erjavec in Volčič, 1999: 9-11).

Zgodovinska vloga tiska je ogromna. Prispeval je k standardizaciji pisave in uveljavljanju nacionalnih jezikov (prevodi Svetega pisma iz latinščine) in čeprav je njegovo odkritje v 15. stoletju v Evropi močno prehitelo obdobje množičnega opismenjevanja, ga je najverjetneje tudi spodbudilo. Kot pomembna oblika komuniciranja je bil odkrit že v reformaciji. Sprva se je bralno občinstvo širilo preko knjig, plakatov, letakov in almanahov, pozneje (od 17. stoletja dalje) tudi preko časopisja. Tisk pomeni eno glavnih sredstev povezovanja posameznikov v družbo in sporazumevanje med njimi. Standardiziral in ohranil je znanje ter spodbudil kritiko avtoritete, tako cerkvenih kot posvetnih oblasti, ki so ga skušale podvreči cenzuri. Do 19. stoletja se je tisk uveljavil kot pomembna družbena sila. Tudi danes sooblikuje javno mnenje ne le v politična stališča in dejanja, ampak tudi okuse in navade posameznikov (Gozzini, 2001; Briggs in Burke, 2002).

Komuniciranje je družbeni proces, ugotavljajo sociološki teoretiki. Družbeno zavedanje nastane skozi jezik. Sporazumevanje z namenom ohranjanja in prenašanja znanja ali zagotavljanja razvoja in preživetja družbe, zahteva oblikovanje občil, ki niso le natančna in učinkovita, ampak tudi hitra in trajna. Zagotovili smo ga s pojavom tiska, izdajanjem knjig in letakov, pojavom in širjenjem modernega časopisa. Poznejši izum elektronskih medijev in sodobnih računalniško podprtih načinov komuniciranja je bil uspešno zasnovan na naravi tradicionalne kulture tiska, z vse večjim poudarkom na hitrosti, premagovanju časa in prostora (Hardt, 2001: 3-4). Tisk naj bi prinesel tudi utrjevanje javnosti, prostora, v katerem se odvijajo medčloveški odnosi, ki jih država neposredno ne nadzira, niti ne ekonomski odnosi na tržišču. Tisk v njem služi za

definiranje javne razprave, v kateri bolj ali manj sodeluje s posredovanjem novic, informacij, kulture, njen vrhunec pa je prikaz politične volje (Habermas v Gozzini, 2002: 102).

Nastanek dnevnega tiska je zaznamoval tudi razmišljanje o človekovi svobodi in demokraciji (Splichal, 2001). Po Marxu (v Hardt, 2001: 20-25) je svoboda konstitutivni element demokratične družbe in stopnja komuniciranja v družbi določa tudi stanje družbe samo. Zanj je svoboden tisk tudi nujen pogoj za izražanje in utrjevanje idej, omogoča splošno uveljavljanje človekove volje. V svobodnem tisku so časopisi predstavniki družbenih, kulturnih in političnih gibanj, zrcala družbene rasti in intelektualnega napredka. Tisk pa je lahko tudi sredstvo prepričevanja in orožje proti politični avtoriteti, za vladavino demokratičnih idej. Tudi Schäffle (v Hardt, 2001: 51-65) pripisuje tisku pomembno vlogo živčnega centra, ki povezuje bralce, dnevni tisk je najmočnejša institucija za izmenjavo idej med ljudstvom in voditelji, prevodnik intelektualnih tokov, kljub svoji odvisnosti od ekonomskih in političnih sil.

Medtem ko kantovsko pojmovanje publicitete vidi v tisku možnost za posameznikovo javno rabo uma, je po drugih pojmovanjih, kot ugotavlja Splichal (2001: 39), javnost tudi sredstvo zagotavljanja nadzora. Ideja o tisku kot o četrtem stanu oziroma veji oblasti se je začela razvijati v 19. stol in daje tisku vlogo nosilca legitimne kritike oblasti. Eden od pomembnih utemeljiteljev te ideje (čeprav ne uporabi izraza četrti stan) je Bentham (v Splichal, 2001: 41), ki vidi vladavino javnosti kot sistem nezaupanja oblastem. Javnost (publiciteta) je nujna, da lahko ljudstvo razsvetljeno razsoja, prisili člane skupščine k opravljanju dolžnosti, jih seznanja s svojimi željami in omogoča volivcem odločati na temelju znanja. Omenimo lahko še Tocquevillo (v Splichal, 2001: 44), ki je bil zagovornik omejenega vpliva javnega mnenja, zaradi nevarnosti tiranije večine, ki posamezniku jemlje individualnost in svobodo. Prav svobodni tisk naj bi bil namreč bistveni element tiranije večine. Časopis v tem smislu naslavlja bralca v imenu vseh drugih (bralcev) in uveljavlja svoj vpliv nanje.

Seveda ob tem ne moremo spregledati nevarnosti, da tisk lahko postane tudi orodje tistih, ki naj bi jih sicer nadzoroval. Tisk že zgodaj postane tudi 'vozilo' komercialnih sporočil in tudi novica je prodajno blago (Knies v Hardt, 2001: 73). Prav nemški učenjaki (sociološka teorija) so zato tisk spoznali kot problematično institucijo z nejasnimi posledicami (Hardt, 2001). Zato je poleg

zagotovitve svobode tiska potrebna tudi njegova notranja samoregulacija, obveza, da deluje v interesu javnosti (Dovifat, 1969: 22).

Danes v informacijsko najbolj razvitih predelih Amerike ljudje pridobijo že okoli 80 odstotkov informacij iz množičnih občil (Košir, 1998: 7). Informacije pa so, kot ugotavlja Sorlin (v Košir, 1998: 9) »tovarna dejstev, s pomočjo katerih ljudje interpretirajo svoja življenja in usmerjajo svoja dejanja. Koširjeva ugotavlja (1998: 8), da občila pomembno oblikujejo naše predstave o svetu in lestvico vrednot, legitimirajo vedenjske vzorce, usmerjajo način življenja. Krajša se čas osebnih izkušenj, zato so prav občila tista, ki vse bolj oblikujejo našo predstavo o sebi in svetu.

Vendar, kot navajata Erjavčeva in Volčičeva (1999), občila nimajo neposrednega in enotnega vpliva na občinstvo, ki bi učinkovalo zgolj kratkoročno. Njihov vpliv je omejen z osebnimi, družbenimi in kontekstualnimi dejavniki. Njihovo dolgoročno učinkovanje pa ima širok pomen, saj določa tudi naš odnos do družbene stvarnosti. Dolgoročno nas občila učijo, kdo je v družbi več vreden in kdo manj, kako naj se obnašamo kot moški in ženske, narekujejo nam celo naš odnos do zdravja.

Kljub pojavu novih tehnologij, ki omogočajo nove oblike sporočanja, je tisk obdržal pomembnost na trgu občil. Televizija in radio sicer izpolnjujeta omenjene tri temeljne naloge, vendar, tako Dovifat (1967a: 15), časopisnega dela ne moreta prevzeti. Poslušalec in gledalec novic ne moreta konzervirati, še enkrat prebrati, dokazati, le ustno lahko prenašata naprej, kar si (če si) zapomnita. Poročanje radia o dogodkih javnega pomena naj bi tako le dodatno povečalo potrebo po branju časopisa, po pridobivanju celovitejše informacije. Tudi Erjavčeva in Volčičeva (1999: 9-11), ki tisk primerjata tudi z novejšimi tehnologijami (splet), ugotavljata, da tiskane besede zahtevajo večjo pozornost in poglobljeno branje, saj so informacije izčrpnije predstavljene in lahko omogočajo tudi predstavo o ozadju dogodka. Občinstvu omogoča tudi večjo stopnjo avtonomnosti, samo se odloči, kdaj bo besedilo prebralo.

2.2 ČASOPISI IN REVIJE

Zgodovinski razvoj tiska je omogočil in prinesel mnogo njegovih pojavnih oblik. Med njimi so resni in kakovostni dnevni tisk, škandalozni popularni dnevnik, kritični tedniki z družbeno

relevantno vsebino in specializirane revije (ženske, računalniške, gospodarske) ... (Erjavec in Volčič, 1999: 9-11). Časopisi se po Dovifatu (1967a) med drugim razlikujejo po tem, kdaj in kje izhajajo, v kakšni nakladi, potrebi po informacijah, hitrosti zagotavljanja novic in tudi po grafični raznolikosti in podjetniški sposobnosti založnika. Časopisno vrednost določa prav aktualnost, hitreje posredovanje dogodkov pa ga ločuje tudi od revije (Zeitschrift). Še ena pomembna razlika ločuje časopis in revijo. Cilj prvega je doseči najširše občinstvo, zato vključuje vsa področja življenja, od svetovne politike do kuharskih receptov. Revija pa vedno pokriva le posamezna področja in torej specifično občinstvo, ki ga to področje zanima, in je tako lahko strokovna, zabavna, borzna, politična, otroška, umetniška, literarna ... Nikoli ne prinaša univerzalnih novic.

Slovar slovenskega knjižnega jezika² označuje revijo kot periodično izhajajočo publikacijo s specializirano vsebino. Izraz revija uporabljam, zato ker tudi revijo Zdravje in druga tovrstna tiskana občila v medosebnem komuniciranju označujemo kot revije. Reviji v tem primeru po tradiciji slovenskih ved, ki se ukvarjajo z množičnimi občili, ustreza oznaka časopis. Iz te tradicije izhaja delitev na časnik kot dnevno izhajajoče glasilo in časopis, ki izhaja v enakomernih časovnih intervalih, vendar ne vsak dan. Tudi v bibliotekarski terminologiji je časopis v tem smislu imenovan za revijo (Košir, 1988: 15). Slovenska enciklopedija³ ločuje časnik, časopis in revijo, pri čemer so časopisi »lahko splošni ali specializirani. Izhajajo tedensko do mesečno in v manjših nakladah kot časniki«. Za revije pa naj bi bila »značilna zahtevnejša obravnava književnih, znanstvenih, strokovnih ali družbenopolitičnih tem, izhajajo redno, največkrat mesečno.«

Tiskane izdaje torej lahko razdelimo na dve glavni kategoriji, periodični in neperiodični tisk. Neperiodične izdaje se z izjemo ponatisov pojavijo enkrat (na primer knjige), periodika pa izhaja v bolj ali manj rednih časovnih intervalih. Nadalje lahko periodične publikacije razdelimo na časnike in revije. Meja med obema vendarle ni povsem ostra, saj se tudi v revijah pojavljajo značilni časopisni žanri (na primer vest), ravno tako imajo lahko časopisi poteze revij. Bolj očitne so razlike v formatu, hitrosti prenosa informacij in vlogi obeh občil. Časniki (dnevni, tedenski)

² *Slovar slovenskega knjižnega jezika. Elektronska izdaja. Verzija 1.0. Državna založba Slovenije*

³ *Slovenska enciklopedija (1987). 2. Zvezek. Časopisje. Mladinska knjiga, Ljubljana.*

imajo običajno večji format, nevezane strani, posredujejo raznolike informacije in jih prinašajo bralcu čim hitreje. Revije (tedenske, mesečne, četrletne) imajo manjši format strani, ki so običajno zlepljene ali zvezane, v njih ni nujnosti hitrega obveščanja o dogodkih, vsebina pa je bolj specifična.

Časopis je eno od publicističnih sredstev, ugotavlja Dovifat (1967a: 5), njegovi učinki in njegova zavezanost (služba) javnosti, ga med temi sredstvi postavljajo na vidno mesto. Nagovarja svoje teoretično neomejeno občinstvo, ga informira in tako služi javnemu interesu. Opredeljuje se do vsega javnega dogajanja, izbira novičarsko snov in jo ponuja v različni oblikah, informativno in tudi interpretativno. Postavlja podlago za politične odločitve. V njem sledijo osnovnim načelom poročanja, prenašanju najnovejših dogodkov redno in v najkrajših časovnih razmikih najširši javnosti (Dovifat, 1967a).

Med vsebinskimi značilnostmi časopisja Koširjeva (1988: 15) omenja njihovo nanašanje na družbena dejstva (v nasprotju z literarno fikcijo). Pripisuje jim štiri temeljne značilnosti aktualnost oziroma ažurnost, periodičnost, ki se nanaša na kontinuiteto izhajanja, publiciteto (javno dostopnost) in univerzalnost, ki pomeni širok vsebinski spekter. Če po teh značilnostih primerjamo časnike in revije, bi lahko dejali, da je za časnike značilna večja ažurnost povezana s hitrejšim prenosom informacij, vsebinska raznolikost se pri revijah zoži, zato pa vsebine lahko obravnavajo bolj poglobljeno.

Tudi zato naj bi po pojavu radia in televizije v primerjavi z dnevnim tiskom, revije pridobile na pomenu in so se v 19. stoletju razmnožile. Njihova zasnova naj bi še bolj odgovarjala zadovoljitvi potreb, ki jih novi občili ne moreta. »Periodični časopis je bolj kot dnevni sposoben odgovoriti na zahteve interpretativnega poročanja, nudi ključ za razumevanje vse bolj zapletenega sodobnega sveta (Gozzini, 2002: 309).« Revije so torej namenjene ožjemu občinstvu, ki kaže večje zanimanje za obravnavane teme.

2.3 ZGODOVINA EVROPSKEGA PERIODIČNEGA TISKA

V srednjem veku se je z večjo družbeno stabilnostjo in razvojem trgovine povečala tudi potreba po kroženju rokopisnih obvestil o tržnih razmerah, cenah, varnih poteh in tudi po bolj splošnih

informacijah o življenju na dvorih in podobno. Tako obveščanje je redno krožilo s pismi (Gozzini, 2000: 27). Časopisna dejavnost se je razvila iz sistema korespondenc. V 14. stoletju so bila pisemska sporočila označena kot časopisi. Beseda časopis je pomenila sporočilo (Erjavec in Volčič, 1999: 12).

Obdobje pred pojavom tiska v Srednji Evropi Amonova (2004: 55) označi kot obdobje novinarskega predhodništva. Informacijski pretoki so bili prepuščeni neinstitucionalnim nosilcem, nad njimi pa je bdela katoliška cerkev. Klativitezi, romarji, duhovniki, krošnjariji in tudi že polpoklicni nouvelisti, gazettanti, zeitungerji in drugi so svoje rokopisne informacije in verzne pripovedi prodajali ali zamenjevali za druge dobrine. Pravi razvoj časopisja je sledil odkritju tiska. Bliskovit razvoj dolguje dejstvu, da tiskane informacije niso več privatne in da se hitro razmnožujejo in širijo. Povezan je tudi z družbenimi spremembami (Gozzini, 2001). Tisk v Evropi je neločljivo povezan z renesanso in reformacijo.

Že v sedemdesetih in osemdesetih letih 15. stol. se v Italiji in Avstriji pojavljajo posebne nekajlistne publikacije posvečene posebni temi (vojni proti Turkom, čudežem, katastrofam ...), vendar jim manjka redno izhajanje, periodičnost, da bi bili lahko pravi predhodniki sedanjega časopisja in revij. Pojavljajo se tudi almanahi in koledarji, ki izhajajo enkrat letno. Kultura novic, kot jo imenuje Gozzini (2001: 39), kljub poplavi letakov, le s težavo prodira. Kljub temu sta novinarstvo in tisk med najpomembnejšimi sredstvi za povezovanje posameznikov v družbo. Najbolj svobodno se v Evropi 17. stoletja razvijata na Nizozemskem, tudi drugod pa se že pojavljajo predniki časopisov, med prvimi leta 1597 švicarski mesečnik Roschacher Monatschrift. Kmalu se pojavijo tudi tedniki, ki so se hitro širili po srednji Evropi in so bili vsi pod nadzorom oblasti in cenzurirani. Z Nizozemske pa prihajajo periodični listi z novicami, ki se širijo nezakonito in zato niso cenzurirani. Z njimi se tudi novičarska kultura širi in doseže višjo kakovost, tekoče informacije dobijo prednost pred čudeži, rednost in aktualnost pa postaneta pomembni uporabni vrednosti. Reden priliv informacij postane neizogiben in običajen element vsakdanjega življenja politične in ekonomske elite (šele pozneje množic). Prelom dobiva značilno zaporedje, ki sledi pomenu, ki ga imajo novice na celini. Sprva so pomembnejše tuje politične novice, ker jih je težje dobiti, z družbenimi spremembami in revolucijami v Evropi vse večji pomen dobiva notranja politika, pa tudi kronika (Gozzini, 2002).

V Veliki Britaniji državljanska vojna med kraljem in parlamentom v 18. stol. botruje vzponu periodičnih listov z večjim zanimanjem za notranjepolitične teme, tako kot je tudi tridesetletna vojna v nemških deželah vzpodbudila vzpon periodike. Pojavljati se začnejo tudi literarne periodike, najprej tednik *Journal des Scavants* (leta 1661) v Franciji. Poleg tega v tisk prodirajo tudi druge vsebine iz javnega in privatnega življenja, kar ga bolj poveže z bralci (Gozzini, 2001: 54-65). Primer so časopisi namenjeni manj izobraženemu bralstvu in njegovi zabavi. Francoski *Mercure Galant* (1672-) je nagovarjal ženske, prinašal dogajanje na dvoru in v mestu, zadnjih predstavah, modi ..., kratke ljubezenske zgodbe. Bralci so bili vabljeni k sodelovanju s pismi, ugankami, nagradami. V Franciji z močnim absolutističnim vladarjem, kjer je razvoj svobode tiska zaostajal za angleškim (zamudo bo nadoknadil po Francoski revoluciji), je ta časopis prejemal tudi rento, za laskavo pisanje o vladarjevih dejanjih. Zgledu lažje in bolj zabavne vsebine so kmalu sledili tudi drugi (Briggs in Burke, 2002: 71). Po drugi strani lahko v tem obdobju sledimo tudi pojavu strokovnih publikacij, ki so širile informacije o novih odkritjih, smrti učenjakov in izidih novih knjig.

Razvoj poštne sistema omogoči tudi prodor dnevnikov, *The Daily Courant* (1702-London), kjer se že rišejo temelji kulture vesti, ki odgovarja na šest vprašanj: kdo, kje, kdaj, kaj, kako in zakaj (Gozzini, 2001). Največ po zaslugi dnevnega časopisja je tisk postal del vsakdanjega življenja v 18. stoletju, vsaj v nekaterih delih Evrope. Ocenjujejo, da je bilo samo v Veliki Britaniji leta 1792 prodanih 15 milijonov časopisov (Briggs in Burke, 2002: 70). Po drugi strani se pojavlja še pristop, ki ne temelji toliko na aktualni informaciji, ampak bolj na kulturnih esejih z vzgojnimi cilji. Znan primer je *The Spectator* (1711), ki mu sledijo številni posnemovalci.

Publicistični trg postaja vse bolj raznolik in v kratkem zgodovinskem pregledu postaja vse težje zajeti vse, kar se na področju razvoja periodičnega tiska pojavlja. Lahko pa ugotovimo, da poskusom prodora periodičnega tiska sicer kljubujejo poskusi centralizacije absolutističnih vladarjev, cenzura in glasila oblasti, vendar se krog bralcev vse bolj širi (Gozzini, 2001). Nastajajo moderni časopisi, za katere je značilno redno izhajanje, komercialna zasnova prodaje, več namenov (informativni, reklamni, zabavni ...) in javna odprta narava (McQuail v Gozzini, 2001: 72). Kot ugotavlja tudi Haber (v Amon, 2004: 56) se je v obdobju obrtniške stopnje razvoja

od srede 15. stoletja do prvih industrijskih revolucij v drugi polovici 18. stoletja, s silovitimi premiki na vseh področjih evropske civilizacije tudi novinarstvo vsebinsko in statusno oblikovalo. Iz zasebnega, avtorskega dejanja tiskarjev, poštarjev, izobražencev in obrtnikov se je razširilo v nastajajočo meščansko javnost - časopisje je postalo množično občilo.

Industrijsko stopnjo razvoja novinarstva (od srede 18. stoletja do leta 1945) je zaznamovala industrijska produkcija informacij in množičnost (Amon, 2004: 56). Gozzini (2002: 195) imenuje drugo polovico 19. stoletja zlata doba tiska. Vpeljejo jo številni tehnološki izumi. Potem ko je tehnologija tiska ostala tri stoletja po odkritju skorajda nespremenjena, se pojavi rotacijski tisk, cenejši papir in druge pridobitve. Že telegraf omogoči povečan obseg in večjo hitrost pretoka informacij, kar sproži tudi potrebo po informacijskih agencijah (Havas in druge). Pojavlja se tudi oglaševanje kot oblika finančne podpore. Z drugo industrijsko in komunikacijsko revolucijo je tisk postal sredstvo množičnega komuniciranja (Gozzini, 2002). Časopisje je postalo nepogrešljiv ustvarjalec meščanske javnosti (politične, kulturne, gospodarske, športne ...). Z institucionalizacijo novinarstva se je zaostрил boj za svobodo tiska in govora. Z monopolizacijo in centralizacijo medijskega kapitala se je krepila moč časopisnih trustov, ki so si lastili vplivanje na občila in javnost (Amon, 2004: 56).

Na prehodu v 20. stoletje se je popularni (rumeni, senzacionalistični) tisk uveljavil tudi v Evropi (najprej v Ameriki). Nastal je za potrebe množične delovne sile, poročila o čenčah, škandalih, kroniki, športu. Postal je odvisen od oglaševalcev in od prodaje (Erjavec in Volčič, 1999: 14). V revijalnem tisku je razvoj prinesel večjo specializacijo tem, več ilustracij, predvsem barvnih fotografij, padec priljubljenosti kritičnih revij in vzpon revij za množični trg, ter tudi večje zanimanje za ženske revije.

V obdobju informacijske družbe (od srede 20. stol. do danes so se ob časopisju uveljavila v javnosti tudi druga občila (radio, televizija, splet). Označujejo ga procesi globalizacije in izjemen tehnološki razvoj (Amon, 2004: 56).

2.3.1 ZDRAVSTVENO ČASOPISJE

Periodične publikacije s področja medicine, stomatologije, farmacije, zdravstvene nege, preventive ter vzgoje, organizacije zdravstva in zdravstvene ekonomike Slovenska enciklopedija označuje kot 'Zdravstveno časopisje'. V njem naj bi bili objavljeni izvirni ali prevedeni raziskovalni in strokovni prispevki, referati in poljudni prispevki, nasveti, obvestila ipd. Ti so lahko splošni ali specialistični. Namenjeni so različnemu ciljnemu prebivalstvu, zdravnikom, stomatologom, farmacevtom, medicinskim sestram, tehnikom idr. zdravstvenim delavcem in sodelavcem ali laični javnosti. V zadnjo naj bi spadale splošne ali posamezne skupine bolnikov, h katerim pa bi lahko dodali še vse občinstvo, ki kaže zanimanje za bolezni in ohranjanje zdravja.

Prvi časopisi s področja medicine so začeli izhajati v 17. stoletju v Franciji, Veliki Britaniji in Nemčiji. Prvega, *Nouvelles Découvertes sur Toutes les Parties de la Médecine* (1679-85), je izdajal farmacevt in zdravnik N. de Blegny. V 17. stoletju je izhajalo 10 medicinskih časopisov, v 18. stoletju 436, polovica na nemškem govornem območju, v 19. stoletju okoli 1700, v 20. stoletju naj bi jih po nekaterih ocenah izhajalo okoli 23.000. Najstarejši medicinski reviji, ki še izhajata, sta *New England Medical Journal* (1812-) in *The Lancet* (1824-).⁴

2.3.2 ZGODOVINA SLOVENSKEGA TISKA

V Sloveniji Amonova (2004: 56) opaža zamudo v primerjavi z razvitimi komunikacijskimi sistemi, ki sovpada z zamudami in razvojem na vseh ključnih družbenih delih: gospodarstvu, politični javnosti, državnosti in podobno. Razvoj novinarstva je odvisen od družbene, gospodarske in politične razvitosti informacijskega okolja, v katerem nastaja, zato časovna razdelitev obdobjev razvoja slovenskega novinarstva izhaja iz posebnosti slovenskega zgodovinskega razvoja (Amon, 2004: 56). V nadaljevanju opisan razvoj povzemam po Amonovi (2004) ter Erjavčevi in Volčičevi (1999).

Obdobje predhodništva (od 7. stol. do konca 18. stol.) je opredelilo status slovenskega jezika. Informacije so krožile le v ljudskem izročilu, zapiskih v samostanih, koledarski in pratikarski protestantski dejavnosti. Za to obdobje je značilno časopisje v nemškem jeziku. V primerjavi z razvitimi evropskimi novinarstvi (francoskim, angleškim, nemškim ...) je skoraj 300 let zamude.

⁴ Slovenska enciklopedija (2001). 15. Zvezek. *Zdravstveno časopisje*, str. 126. Mladinska knjiga, Ljubljana.

Protestantski pisci, ki so postavili temelje slovenski literaturi, so postavili temelje tudi slovenskemu časopisju. Prvi slovenski periodični tisk je bil Trubarjev Ta slovenski kolendar, kir vselei terpi (1557) namenjen širokemu krogu bralcev. Njegova koledarska oblika, poučna vsebina ter aktualnost predstavljajo vzorec za poznejšo koledarsko in pratikarsko tradicijo. Vendar je protireformacija za več kot dve stoletji zavrla rast slovenske periodike. Najstarejši časnik je Wochentliche Ordinari-Laybacher Zeitung (1707) .

Obdobje obrtniške stopnje razvoja (od konca 18. stol. do srede 19. stol.) je zaznamovala nacionalna prebujenost in literarna javnost, nizke naklade in avtorski značaj periodik. Zamuda je skoraj pol stoletja. Prevladovali so časopisi v nemškem jeziku. Prvi v slovenskem jeziku tiskani časopis se je pojavil v času razsvetljenstva, vodnikove Lublanske novize (1797), ki so objavljale politične, gospodarske, kulturne, lokalne novice in prevedeno zabavno in poučno branje. Skoraj pol stoletja pozneje so sledile Kmetijske in rokodelske novice (1843) pod uredništvom Janeza Bleiweisa, s katerim se je slovensko časopisno bralstvo precej povečalo. Vmes so izhajala zgolj literarna glasila, ki pa so imela pomemben vpliv na razvoj narodne zavesti.

Obdobje industrijskega razvoja slovenskega novinarstva (od srede 19. stol. do konca 2. svetovne vojne) je čas, ko se je slovensko novinarstvo oblikovalo po vzoru sosednjih (zlasti nemških), a ga je vseskozi določala nacionalna gorečnost. Izstopajoče značilnosti obdobja so bile: množičnost, politizacija javnosti in vplivanje na oblikovanje politične bipolarnosti (katoliška - liberalna), institucionalizacija in profesionalizacija novinarstva, vpliv leposlovnih revij na oblikovanje nacionalnih programov, delavsko in študentsko časopisje. Liberalni tabor je zastopal časopis Slovenski narod (1868), klerikalni pa Slovenec (1873). Tudi ustanovitev jugoslovanske države je vplivala na razvoj slovenskega tiska in razgibala časopisni prostor, vendar je 2. svetovna vojna in poveljna ureditev na slovenskem ustavila tehnološki, organizacijski in vsebinsko raznovrsten razvoj tiska. Med 2. svetovno vojno se je oblikovalo časopisje narodno osvobodilnega boja (NOB). Konec tega obdobja, leto 1945, se časovno že ujema z razvojnimi mejniki tudi pri novinarstvu v drugih evropskih državah, ki so prej še preHITEvale.

Tudi v Sloveniji je za obdobje informacijske družbe (od srede 20. stol.) značilen pojav in razvoj drugih množičnih občil. Označuje pa ga tudi marksističnosamoupravna naravnost novinarstva

do osamosvojitve Slovenije (leto 1991) in prehoda na tržno gospodarjenje na medijskem trgu, oglasništvo, ...⁵ Časopisje v Sloveniji se je po drugi svetovni vojni z vodilnim Slovenskim poročevalcem podrejalo navodilom partije in njeni ideologiji, podobno kot se je to dogajalo v sovjetskem informacijskem sistemu. Nad vsebino časopisov je tako kot nad vso umetniško dejavnostjo bdela Agitacijsko propagandna komisija Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije (AGITPROP CK ZKS), ki je bil ukinjena v začetku petdesetih let. V šestdesetih letih se je po zamisli samoupravnega družbenega in delegatskega sistema izgrajeval še sistem samoupravnega novinarstva. Posebnost novinarskega sistema so bila tudi zelo številna tovarniška glasila in glasila političnih organizacij. Mnenjskega pluralizma v občilih ni bilo, saj so bile vse vsebine uglasene samoupravnim socializmom, politiko neuvrščenosti in jugoslovansko enotnostjo. »Z osamosvojitvijo Slovenije 1991 in s sestopom KPS /Komunistične partije Slovenije/ z oblasti se je za slovensko novinarstvo začel čas kapitalskih donosov in tržnega gospodarjenja. Novinarstvo ni več le v službi politike, ampak v službi kapitala (Amon, 2004: 66).«

Po podatkih Zavoda Socialistične Republike Slovenije za statistiko so bili leta 1980⁶ v Sloveniji trije dnevnik, tri periodike, ki so izhajale večkrat tedensko, 21 tednikov, 26 štirinajstdnevnikov, 172 mesečnikov in še 276 občasno izhajajočih publikacij. Osrednja časopisa sta takrat bila Delo in Dnevnik, med pokrajinskimi omenimo dnevnik Večer. Svoja glasila so izdajale tudi družbenopolitične in strokovne organizacije (Naš tovariš, Delavska enotnost, Kmečki glas, Mladina). Že leta 1943 je Konferenca za družbeno aktivnost žensk Slovenije začela izdajati mesečno revijo Naša žena. Osrednje gospodarsko glasilo je bilo Gospodarski vestnik, izobraževalno Prosvetni delavec, za politična, gospodarska in kulturna vprašanja pa štirinajstdnevnik Naši razgledi. Po drugi svetovni vojni je doživelo nagel razvoj tudi informativno – zabavno časopisje. Pomembnejše tovrstne revije, ki so izhajale v sedemdesetih letih, so Stop, Jana, Zdravje, Avto magazin in slovenska izdaja Zabavnika.⁷

Prvi in osrednji slovenski splošni strokovni medicinski časopis je bil Zdravniški vestnik, ki je izšel leta 1929 in še vedno izhaja. Hkrati s strokovnim pa se je pojavljalo tudi poljudno in

⁵ Tudi Zdravje v tem obdobju preide v zasebno last.

⁶ Leta 1979 je začelo izhajati Zdravje.

⁷ Slovenska enciklopedija (1987). 2. Zvezek. Časopisje po 1945., str. 101-102. Mladinska knjiga, Ljubljana.

vzgojno-zdravstveno časopisje. Prve poučne zdravstvene prispevke je objavljala Anton Martin Slomšek v Drobtincah (1846-1901). Prvi specializirani zdravstveno-vzgojni časopis je bil Domači zdravnik (1906) s podnaslovom Časopis za negovanje zdravja, vzgojo otrok in zabavo. Sledili so mu: Zdravje. Zdravniški pouk o zdravju in bolezni (1920-24); Zdravje. Znanstveno poučni list (1925-41); Priroda, človek in zdravje (1945-80), Zdravje (1979-), Viva (1993-), Vita (1995-).⁸ Priroda, človek in zdravje⁹, je bil na primer označen kot mesečnik za poljudno zdravstvo manjšega formata in števila strani, ki je izhajal šestkrat letno (dvojne številke), urejal pa ga je prim. dr. Dušan Reja, prispevkov niso pisali novinarji, ampak večinoma zdravstveni delavci. Po njegovi smrti je izšla le še ena številka. Šele z Zdravjem se pojavi prva poljudna vzgojno-zdravstvena revija.

Zdravstveno-vzgojne rubrike imajo tudi številni dnevnik, tednik in mesečnik. Objavljajo jih tudi posebna glasila posameznih društev bolnikov (na primer Za srce od leta 1992 dalje).

⁸ Slovenska enciklopedija (2001). 15. Zvezek. Zdravstveno časopisje, str. 126-127. Mladinska knjiga, Ljubljana.

⁹ Priroda, človek in zdravje (1980). Državna založba Slovenije, Ljubljana.

3. ZDRAVJE KOT VREDNOTA

»Po novejših spoznanjih in stališčih Svetovne zdravstvene organizacije je zdravje celovit in dinamičen sistem, ki je sposoben prilagajanja vsem vplivom okolja ter omogoča posamezniku in skupnosti opravljati vse biološke, socialne in poklicne funkcije in preprečevati bolezen, onemoglost in prezgodnjo smrt. Sodobna definicija zato opredeljuje zdravje kot splošno vrednoto in bistveni vir za produktivno in kakovostno življenje slehernega posameznika in skupnosti kot celote.«¹⁰

Vendar ni enotnega odgovora, kaj je zdravje, vsekakor je veliko več kot zgolj odsotnost bolezni, ugotavlja Kaminova (2004: 10): »Ni le stanje, ampak postaja način življenja, je vrednota in je norma. Je večno iskanje. O konceptu zdravja lahko razmišljamo le v množini.« Vzrok pomanjkanja zdravja lahko iščemo v nadnaravnem, svetem ali pa v konkretnih zunanjih dejavnikih (virusi, bakterije). Odgovornost za zdravje lahko pripišemo sebi ali družbi. Prevladujoča domena zdravja, naj bi bila individualna. Foucault je znanstveni medicini, ki se je pojavila v 19. stoletju pripisal tudi pojmovanje zdravja kot norme. Zdravje je bilo prej povezano s krepostjo, prožnostjo, telesnimi sokovi, naloga nove medicine pa je normalizacija delovanja organov, discipliniranje telesa. Reševanje težav postane povezano z odpravljanjem simptomov (Kamin, 2004: 12-16).

Zdravje pogosto opredeljujemo tudi kot vrednoto v smislu »zdravje je naše največje bogastvo« in podobno, kar potrjujejo tudi anketni podatki. Raziskava iz leta 1999 kaže, da zdravje na lestvici pomembnih vrednot sega v sam vrh, ne glede na izobrazbo, spol in starost anketirancev, podobno kot tudi tri leta prej - vendar Toš in Malnarjeva (2002: 89) menita, da je potrditev statusa zdravja kot pomembne družbene vrednote bolj zapletena. Po sociološki teoriji (funkcionalizem) naj bi bilo ključno, da nek koncept deluje kot vrednota, če se potrdi z delovanjem posameznika, v našem primeru v zdravem življenjskem slogu, ki pa ga večji del taistih anketiranih ne prakticira. Vprašanje, ki se postavlja, je, ali lahko ravno občila delujejo kot vmesnik, saj lahko prav branje o zdravju in o tem, kako ga ohraniti, daje ljudem občutek, da vendarle nekaj delajo za izpolnitev svoje vrednote. Ali pa, kot razmišlja Kaminova (2004: 5), je zaskrbljenost zaradi zdravja in različnih tveganj tako velika, da se v odnosu do tveganj posamezniki počutijo nemočne, zato se opozorilom izognejo in jih relativizirajo.

¹⁰ Slovenska enciklopedija (2001). 15. Zvezek, str. 120. Mladinska knjiga, Ljubljana.

Sociolog Janek Musek ugotavlja (2000: 9), »da so vrednote morda najbolj generalna in psihološko zanimiva, vseskozi pa tudi izjemno pomembna kategorija naše privlačnostne motivacije.« S privlačnostno motivacijo misli na gibal našega obnašanja, ki v nasprotju s tistimi, ki nas silijo k določenim obnašanjem (potrebe, instinkti), delujejo na nas s privlačnostno močjo, so nekakšna življenjska vodila oziroma smernice - cilji, smotri, vrednote, načela in ideali. »Vsi ljudje cenimo in vrednotimo različne stvari: predmete, dejavnosti, osebe ... Različni pojavi imajo za nas različno vrednost, privlačnost, so bolj ali manj zaželeni. To velja za čisto konkretne stvari, velja pa tudi za abstraktne kategorije, kot so svoboda, enakost, pravica, napredek, dobrot, resnica, zdravje. Pojmom, ki se nanašajo na stvari in kategorije, ki jih visoko vrednotimo in h katerim si prizadevamo, pravimo vrednote (Musek, 2000: 9).« Vrednote so tako posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo naše interese in naše vedenje kot življenjska vodila. Vrednote nam lahko predstavljajo najvišje motivacijske cilje.

Musek zdravje uvršča med najpomembnejše vrednote in ugotavlja, da je visok položaj zdravja kot vrednote tudi izjemno stabilen. Ne pozabi pa omeniti razkoraka med deklarirano in dejavno vrednoto. »To, da imamo zdravje za pomembno vrednoto, še ne pomeni, da se enako zavzeto ravnamo po njej.«¹¹ Tudi pri povprečnih ocenah vrednosti na Muskovi lestvici vrednot¹², ki kažejo pomembnosti vrednot in vrednotnih kategorij pri dveh vzorcih slovenskega prebivalstva, ima zdravje prvo mesto. Pri oceni od 1 do 100 zavzema vrednost 86,972, sledita mu ljubezen (86,938) in svoboda (85,345). Pri oceni od 1 do 9 zavzame vrednost 9,71 pred mirom (9,61) in otroki (9,65).

Uletova, gre tu še korak dlje, saj razmišlja o zdravju kot o novi ideologiji sodobnega sveta (2003: 41):

»Medicina predstavlja le en pogled na realnost. Obstajajo seveda še druge možne konstrukcije realnosti. Prav te druge načine imajo pogosto pred očmi ljudje, ko govorijo o zdravju in o načinih organiziranja svojih socialnih in simbolnih praks, povezanih z zdravjem. V teh socialnih in simbolnih praksah sodeluje še cela vrsta vmesnih institucij:

¹¹ »Doživljanje, dožemanje in vrednotenje zdravja« na posvetu Zdravstvo in zdravilstvo, 4. novembra 2004, Ljubljana

¹² Priloga A, tabela 1

industrija, oglaševalci, mediji, šola, politika itd. Značilno za konstrukcije realnosti v sodobnih družbah pa je, da ima zdravje v teh predstavah in vrednotenjih izjemno pomembno mesto. Trdimo celo, da se ohranjanje zdravja spreminja v posebno ideologijo, ki nadomešča religijo in vero v odrešenje.»

Ugotavlja, da pri zagotavljanju zdravja ne gre več le za izogibanje škodljivim življenjskim razvadam in drugim tveganjem, ampak za promocijo novega zdravega načina življenja. Zdravje postaja norma, ki zahteva, da ne zdravimo le telesa, ampak življenje samo in nam nalaga odgovornost za lastno zdravje. »Medicinsko znanje se tako ponotranja in reproducira v vsakdanjem diskurzu. Predstavlja poseben način doživljanja našega telesa, identitete sebstva in sveta. Zdravje je postalo metafora za posplošeno človeško blaginjo (Ule, 2003: 42).«

Množična občila imajo tu lahko še eno vlogo, glede na to, da je, kot ugotavlja Uletova (2003: 10), sodobna medicina postavila partnerski odnos in soodgovornost bolnika za lastno zdravje za temelj svoje doktrine. V tem primeru je vsako zdravljenje tudi samozdravljenje, proces, v katerem mora zavestno sodelovati tudi bolnik. V tej zvezi je potrebno dobro komuniciranje in tudi avtonomnost obeh subjektov. Na premostitev razdalje med enim in drugim partnerjem v odnosu, po mojem mnenju, vplivajo tudi občila, ki pa imajo pri tem odgovorno nalogo.

Tako v vsakdanjem življenju kot v znanosti se vse bolj ukvarjamo z zdravjem. Zdravje in promocija zdravja postaja pomembno področje vsakdanjih dejavnosti, javnega življenja in znanstvenega raziskovanja (Ule, 2003: 13). Uletova se v podporo tezi, kako pomembna dobrina in vrednota v sodobnem življenju je zdravje, sklicuje na nekatere raziskave (Ule, 2003: 44):

- V raziskavi Slovensko javno mnenje 1996/02 v Sloveniji in v svetu Centra za raziskave javnega mnenja pri Fakulteti za družbene vede, so na vprašanje o pomembnih vrednotah anketiranci na prvo mesto postavili zdravje (pred družino in delom).¹³
- Leta 1998 so petnajstletniki odgovarjali na vprašanje, katere so najpomembnejše stvari v njihovem življenju. Zdravje se je uvrstilo na absolutno prvo mesto izmed 28 ponujenih vrednot. Najvišje mesto je zdravju prisodilo kar 93 odstotkov mladih vključenih v raziskavo.¹⁴

¹³ Priloga A, tabela 3

¹⁴ Priloga A, tabela 2

- Raziskave javnega mnenja glede skrbi za svoje zdravje, kažejo dokaj stabilno podobo v času in dokaj visoko stopnjo dojemanja odgovornosti za svoje zdravje.¹⁵

Ob koncu se lahko vprašamo, ali gre skrb za zdravje predaleč? Nekateri sodobno medicino obravnavajo celo kot nadomestek religije oziroma sodobni terapevtski sistem družbe, prežete z negotovostjo vsakdanjega življenja, zastrašujočimi globalnimi naravnimi in družbenimi tveganji. Medicina v imenu blaginje in boljše kakovosti življenja svetuje, predpisuje, nadzoruje, omejuje mnogo bolj učinkovito, kot je to počela religija. Teoretiki pozne moderne poudarjeno skrb za zdravje in telo razumejo tudi kot posameznikov odgovor na vse bolj zapleteno družbeno dogajanje, kot umik v navidezno obvladljivo (Kamin, 2004: 19).

Čeprav se je mit o vseomogočnosti ortodoksne medicine razblinil, se njeno poseganje v vsakdan nadaljuje, kot 'preventivna ideologija', močno poudarjene odgovornost lastne skrbi za zdravje in zdravo življenje. Kaminova (2004: 21) meni, da se s tem odvrča pozornost od odgovornosti družbe, stopnja zbolewnosti je obratno sorazmerna z družbenim statusom posameznika. Ugotovimo lahko, da ima svojo vlogo v tem procesu tudi revija Zdravje, ki kot revija na trgu na nek način izkorišča zanimanje množic za zdravje.

¹⁵ Priloga A, tabela 4

4. REVIJA ZDRAVJE

4.1 ZGODOVINSKI OKVIR

V šestdesetih letih se je življenje v Sloveniji znotraj Socialistične federativne republike Jugoslavije začelo izboljševati, dvigoval se je standard, odprle so se meje, zgrajenih je bilo veliko novih stanovanj in zasebnih hiš. Razvijala sta se gostinstvo in turizem. V gospodinjstva so začeli prodirati moderni gospodinjski aparati, kot sta pralni stroj in sesalec. Življenje je postalo bolj sproščeno. Nastajal je nov srednji sloj, ki je začel prevladovati nad kmečkim in delavskim.

Leta 1974 je bila sprejeta nova ustava, ki je Jugoslavijo opredelila kot zvezno republiko enakopravnih narodov in narodnosti. Temeljila je na federativnem principu. Ideološko je ustava opredeljevala državo kot socialistično federativno skupnost delovnih ljudi, z oblastjo delavskega ljudstva in socialističnimi proizvodnimi odnosi, za katere je značilna družbena lastnina nad proizvodnimi sredstvi. Leta 1976 so z zakonom o združenem delu uvedli poseben gospodarski sistem daleč od tržnega gospodarstva, njegovo bistvo je bilo, da naj bi se podjetja med seboj dogovarjala in ne tekmovala, zaradi česar so postala nekonkurenčna. Podjetja so se povezovala v organizacije združenega dela.

Sedemdeseta leta so bila v Sloveniji čas razcveta trgovine, bančništva in turizma. S potovanji so v Slovenijo prišli vplivi drugih kultur, zlasti azijskih. Mladi so uživali pridobitve; ki jih je izborila beatlovska generacija šestdesetih: svobodo v oblačenju, obnašanju, spolnosti in glasbi. Srednjo in starejšo generacijo je zajela potrošniška in gradbena mrzlica: mejni prehodi so bili prenatrpani zaradi izletniških nakupov v zamejske trgovske centre, ljudje so gradili hiše in vikende ali pa potovali v bližnje in daljne dežele. Vendar zvišanje standarda ni bilo povezano z uspešnim gospodarjenjem, pač pa s krediti, ki jih je Jugoslavija najemala v tujini. Država je zelo veliko denarja namenila zdravstvu, šolstvu in drugim družbenim dejavnostim. Med velikimi investicijami sedemdesetih let sta bila Klinični center v Ljubljani in Cankarjev dom, v nekaj letih so obnovili ali na novo zgradili tudi več kot sto šol. H gradnji družbenih objektov so zelo veliko prispevali tudi ljudje sami s tako imenovanimi samoprispevki.

Politični sistem je ostajal socialističen in ohranjal elemente, kot so enopartijski sistem, nedemokratičnost, netekmovalnost, prevlado politike nad ekonomijo, vendar je bil kljub temu boljši kot vzhodnoevropska različica socializma, saj je bila Jugoslavija odprta država, imela je mnogo višji standard, nasilje do političnih nasprotnikov je bilo od šestdesetih let dalje bistveno manjše in kljub zapletenosti je sistem ljudem dopuščal nekaj soodločanja.

Za navidezno nekonfliktnostjo jugoslovanske in slovenske družbe ter vsaj za socialistične razmere visokim splošnim in zasebnim standardom, so se kazala tiha znamenja krize: naraščajoča inflacija, prikriti nacionalni konflikti in pričakovanje, kaj se bo zgodilo po smrti največjih jugoslovanskih političnih avtoritet, zlasti predsednika Tita.

Kmalu po njegovi smrti je kriza ekonomskega in političnega sistema postala očitna, kar se je kazalo tudi v inflaciji in pomanjkanju. Kljub nekaterim ukrepom z reformo gospodarstva je standard sredi osemdesetih padel za več kot tretjino in se spustil na raven iz srede šestdesetih let, država ni bila več zmožna odplačevati tujih dolgov, gospodarstvo je zapadlo v agonijo. Gospodarska kriza pa ni zavrla nekaterih modernizacijskih tokov, računalniške revolucije v Sloveniji, ki je poleg uporabnih znanj prinesla nove oblike zabave, s prodoroma kableske in satelitske televizije (povzeto po Nećak, 2003).

Revija Zdravje je že nastala v obdobju informacijske družbe, za katero je vse do 1991, kot sem že omenila, značilna marksističnosamoupravna naravnost novinarstva. Na slovensko novinarstvo, njegov razvoj in svobodo je vplivala državna politična oblast, novinarstvo se tudi ni vpletalo v neposredne ideološke spopade (Amon, 2004: 57, 66): »V 80-tih letih so se začeli v nekaterih revijah (Tribuna, Mladina, Nova revija) pojavljati prispevki, ki so zagovarjali drugačne ideje in kritizirali vladajočo oblast. Toda kritika ni prihajala iz poklicnih novinarskih vrst.« Zdravje se neposredno ni vpletalo v politiko. Predvsem ni želelo biti odvisno od nje, kar je bilo takrat težko. Na svoj način je seznanjalo bralce, da se jim v skrbi zase ni potrebno prepustiti zgolj sistemu, niti zdravstvenemu.¹⁶

¹⁶ Pogovor z Jožetom Vetrovcem, nekdanjim odgovornim urednikom Zdravja, 8. 11. 2004, v Ljubljani.

Slovenija se je konec leta 1989 odrekla partijski državi in socializmu ter se odločila za svobodne večstrankarske volitve. Leta 1990 so slovenski državljani na plebiscitu podprli odločitev za samostojno Slovenijo, 25. junija 1991 pa je Slovenija pravno-formalno razglasila neodvisnost.

4.2 ZAČETEK IZHAJANJA

Aprila 1979 je na 76 straneh izšla prva številka revije Zdravje, deklarirana kot mesečna ilustrirana revija telesa, duha in okolja. Zdravje je zasnoval Jože Vetrovec, ki je bil od takrat, pa vse do junija leta 2005 urednik revije. Pred tem je delal kot novinar pri časniku Delo, še prej pa pri reviji Tovariš. Ko so tega ukinili in ustanovili revijo ITD, je za prvo številko napisal in fotografiral reportažo o odprtem srcu. Pri svojem delu je spremljal dogajanje na področju sončne energije, ki so jo takrat začeli uporabljati tudi v Sloveniji. Spremljal je tudi področje psihiatrije, na katerem so se dogajali pomembni premiki, saj so 'zdravljenje' s prisilnimi jopiči začela zamenjevati zdravila. »Pojavila so se prva zdravila, ki so 'pomirjala' psihiatrične bolnike in prvi dvomi, kdo ima pravico človeku vsiliti zdravilo in povsem omejiti njegovo voljo?« Pri svojem delu je torej zašel tudi na področje zdravstva in si v njem pridobil stike z nekaterimi profesorji medicine. Rodila se je ideja za revijo, »ki ne bi bila nikoli odvisna od politične klime, sprememb na Centralnem komiteju Zveze komunistov Jugoslavije in drugih političnih pišev.«¹⁷

Sprva zgolj delovno ime revije (Zdravje) se je pozneje ohranilo. Revija je nastala pod okriljem časopisno-grafičnega podjetja Delo, TOZD revije in s privolitvijo Republiškega komiteja slovenske zveze delavskega ljudstva (RKSZDL), kar je bilo takrat pogoj za izhajanje. Privolitev ni bila samoumevna, vendar je do nje po Vetrovčevih besedah prišlo tudi zaradi uglednih podpornikov revije: prof. dr. Jožeta Lokarja, dr. med., prof. dr. Martina Janka, dr. med. (takrat profesorja na medicinski fakulteti), dr. Huberta Požarnika, dr. med., in drugih. Strinjati se je moralo tudi Slovensko zdravniško društvo, ki je takrat izdajalo Zdravstveni vestnik (danes Zdravniški vestnik), strokovno glasilo slovenskih zdravnikov.

Kot je navedeno v prvem Zdravju (1979/1: 3) so revijo ustvarjali »časnikarji v sodelovanju z našimi /slovenskimi/ zdravstvenimi delavci.« Vršilec dolžnosti glavnega in odgovornega

¹⁷ Pogovor z Jožetom Vetrovcem, nekdanjim odgovornim urednikom Zdravja, 8. 11. 2004 v Ljubljani.

urednika je bil Jože Vetrovec, urednik Bogdan Finžgar, strokovni uredniški odbor pa so sestavljali: Tatjana Angerer, dr. Jože Lokar in prof. Dušan Repovš.

Začetna naklada revije je bila 46.000 in prva številka je bila razprodana. »Pokazalo se je, da obstaja potreba po reviji, ki je bila prva tovrstna v tem delu Evrope,« ugotavlja Vetrovec. Njeni ustvarjalci se niso zgledovali po drugih domačih ali tujih revijah. Želeli so zapolniti praznino v medijskem prostoru, saj so med ljudmi zaznali spoznanje, »da zdravje ni v 'tabletkah.' Iskali so druge možnosti, a o tem ni bilo dosti napisanega, ne v knjigah, ne v časopisju. Zdravstvene rubrike, ki se zdaj pojavljajo vsepovsod, so bile včasih prava redkost.«

Konceptualno je bila prva številka precej podobna sedanjemu Zdravju: novice iz zdravstva zdravilstva (sprva so bile predvsem tuje), na enostaven način predstavljene zdravstvene teme in zaščita (preventiva) pred boleznimi, novosti v medicini, zeliščarstvo, prehrana, opozarjanje na škodljivost nekaterih snovi v okolju in vsakdanji uporabi, okoljevarstvo, pomen higiene (tudi zobne), psihološke teme, kozmetika, mejne znanosti in tudi lahkotnejši testi, ankete in podobno.

Za ilustracijo si oglejmo nekaj tem prvega Zdravja. Na straneh z novicami (4 in 5) najdemo vesti o tem, kakšen sladkor lahko uživajo sladkorni bolniki, o kampanji v Združenih državah Amerike za množično telesno kulturo, otrokovi varnosti (nesreče), nemških ovčarjih, ki postanejo nevarno orožje, britanski raziskavi povzročiteljev smrti pred 50-tim letom, vitaminu B₆, zdravem avtomobilskem sedežu, vplivu letnega časa na shizofrenijo ... Prav nič nenavadnega ne bi bilo, če bi o temah pisali tudi v sedanjem času. Osrednji novinarski prispevek sta napisala Jože Vetrovec in slovenski zeliščar Jože Tomažinčič, ki sta v Franciji obiskala takrat pomembnega evropskega zeliščarja. Zdravje se ukvarja s pretiranim najedanjem in različnimi dietami in svetuje pot k pravilnejši prehrani (nevarne in zdrave diete), prinaša prispevke o shizofreniji (avtor prof. dr. Rudi Pavlin, dr. med.), o spolnem življenju Slovencev, o infarktu, mikrobih, motivih razgretih navijačev, o preizkusi prvih oblik solarijev ('črna luč'), zobni higieni, o pomanjkljivih označbah strupenih čistil, kako zdravila doječe matere vplivajo na dojenčka. Poseben sklop z naslovom Kaj lahko storite sami za svoje zdravje je namenjen pomladanski utrujenosti. Najdemo tudi test o pomenu uspeha, vegetarijanske recepte, telovadne vaje, zeleno lekarno. Na mejah znanosti (tak je tudi nadnaslov prispevka) pa se Zdravje ukvarja z bioritmi.

Že v prvi številki so uvedene tako imenovane Bele strani z odgovori zdravnikov na vprašanja bralcev o svojih zdravstvenih težavah. Prav tako Zelene strani (le avtorji so se pozneje menjali), kjer so v reviji predstavljene nekatere zdravilne rastline, hkrati pa so ponujeni zeliščni nasveti za lajšanje zdravstvenih težav. Obe rubriki omenjam zato, ker sta se ohranili vseh 27 let izhajanja revije. Kot zanimivost in primer daljnovidnosti revije lahko omenimo, da je prva številka Zdravja vsebovala tudi poziv o prepovedi kajenja na javnih mestih in predlagala 'primerno obdavčenje cigaret'.¹⁸ Vsebinska zasnova revije se z leti ni bistveno spremenila. Že v prvem letu izhajanja se je pojavila tudi rubrika namenjena nosečnicam in materam majhnih otrok, saj prinaša novice in nasvete s tega področja. Med stalnimi rubrikami v reviji so še Pisma bralcev in rubrika z novicami.

Vetrovec ugotavlja, da je revija Zdravje orala ledino v slovenskem medijskem prostoru in širše. Idejna zasnova revije je bilo sporočilo bralcem, kaj lahko sami storijo za svoje zdravje in ne le, kaj lahko zanje stori medicina. Glavne teme so bili posamezni sklopi zdravstvenih težav (na primer vse o astmi, prehladu ...), delovanje posameznih delov telesa (vse o očeh, vse o jetrih ...), nega, življenjski procesi (nosečnost, staranje ...). V reviji so skušali bralcem svetovati, kaj in kako zdravo jesti, kako se gibati, kako si pomagati z zeliščnimi pripravki, spoznati svoje telo v zdravju in bolezni. Prvič so za širši krog ljudi začeli objavljati smernice zdrave prehrane.

Vsebinski koncept revije lepo povzame Gaša Milivojević, urednica srbohrvaške in pozneje slovenske izdaje¹⁹: »Revija Zdravje je od samega začetka želela pomagati bralcu do dobrega zdravja. To je bil temeljni in resnični koncept revije Zdravje: zdrava prehrana, zdravo okolje, telesna dejavnost, nega in vzgoja otrok, znanstveno utemeljene zdravilne rastline ... Vse, kar lahko narediš, da bi si izboljšal oziroma ohranil zdravje. Cilj je bil, da bralec večino tistega, kar prebere, lahko tudi sam uporabi.«

¹⁸ Oktobra 1996 je slovenski parlament po triletnih pripravah sprejel zakon o prometu s tobačnimi izdelki in o prepovedi kajenja na javnih mestih., ki je bil eden prvih tovrstnih v Evropi. Ravno v letu 2005 zakonodaja v tem smislu postaja še strožja.

¹⁹ Korespondenca, 26. marec 2005, od koder izhajajo tudi vse nadaljnje omembe.

4.3 REVIJA SKOZI ČAS: NAKLADA, VIRI, KONTINUITETA

Revija Zdravje je na začetku izhajala le v slovenščini, po enajstih mesecih, marca leta 1980, je dobila srbohrvaško različico, s čimer se je njena naklada povečala. Ko je postalo Zdravje jugoslovanska revija, je bila najvišja skupna naklada 120.000 izvodov (Zdravje/52, leto 1983, julij-avgust). To je bila za mesečnik zelo visoka naklada. Milivojevićeva za primer pove, da je ameriška revija za zdravo življenje Prevention takrat izhajala v nakladi 150.000, čeprav je bilo njihovo tržišče nekajkrat večje od jugoslovanskega. Aprila 1980 je v Zdravju (številka 12) navedeno, da ima revija že 7000 naročnikov in da zahaja v vsako dvanajsto slovensko družino. Njihovo število je nato še naraščalo in je bilo največje tik pred razpadom Jugoslavije, več kot 20.000. Naročniki so bili vedno pomemben del bralcev.

Srbohrvaško izdajo je od vsega začetka urejala Gaša Milivojević, čeprav njeno ime prva leta ni zapisano v kolofonu. V Slovenijo je prišla leta 1979 kot dopisnica 'Večernjih novosti.' Sprva jo je urejala honorarno, leta 1982 pa se je zaposlila na Delu kot urednica srbohrvaške izdaje Zdravja. Leta 1989 je postala samostojna kulturna delavka (pozneje samostojna novinarka). Leta 1992 je formalno postala tudi odgovorna urednica Zdravja. Zdravje v srbohrvaščini so prodajali po vsej Jugoslaviji, brali so ga tudi v makedonskih in srbskih vaseh. Največji del so prodali na Hrvaškem (46 odstotkov).

Od samega začetka so pri ustvarjanju revije sodelovali slovenski strokovnjaki z različnih področij (dr. Jože Lokar, dr. Hubert Požarnik, dr. Marin Janko, dr. Dražigost Pokorn, ...). Sodelavci so prihajali tudi iz Beograda (akad. prof. Jovan Tucakov, največji poznavalec zdravilnih rastlin na področju nekdanje Jugoslavije, njegova naslednika Milan in Olga Soldatović, strokovnjak za prehrano Svetozar Veljkovič, itn.), prav tako strokovnjaki iz Zagreba, Skopja, Sarajeva. Sodelovanje strokovnjakov se je začelo tako, da so sprva predvsem odgovarjali na vprašanja bralcev, bili so tudi sogovorniki v intervjujih, pa tudi avtorji prispevkov (Milivojević: 2005).

Kot ugotavlja Milivojevićeva (2005) je značilnost revije tudi izjemna pozornost do bralcev. »Revija Zdravje je organizirala brezplačne ambulante (niti napotnica ni bila potrebna), ljudje so se naročali po telefonu. Vsak mesec sta jih dva specialista pregledovala brezplačno. Po podjetjih smo na enak način organizirali pregledovanje (s tipanjem) dojk. Na njih je bilo s pomočjo

onkologa in medicinske sestre pregledanih 3000 žensk. Vsaka je dobila tudi navodila za mesečno pregledovanje dojke. Da bi čim bolj popularizirali cepljenje proti gripi, smo nekaj časa plačevali cepljenje vsem tistim, posebej upokojujencem, ki ga niso mogli plačati.« Pomen povezanosti z bralci poudarja že nemški teoretik Dovifat: (1967b: 14-21), ki ugotavlja tudi, da mora vsak časopis vsebino oblikovati tako, da si zagotovi svojo bralno skupnost. Vzpostaviti mora zaupanje občinstva.

Po navedbah Milivojevićeve so bila podlaga za nastajanje novinarskih prispevkov tudi številne domače (Zdravniški vestnik) in tuje strokovne revije (The Lancet, New England Journal of Medicine, Journal Watch, Medica Tribune, ...) ter druga strokovna literatura. Od tod so prihajali tudi podatki o številnih raziskavah in novostih. Prilagojeni so bili slovenskemu bralcu in dodatno novinarsko obdelani. V novejših časih je mogoče številne novice spremljati tudi prek svetovnega spleta, kjer je dostop do podatkov številnih medicinskih raziskovalnih ustanov. V prvih letih so se pri urejanju revije bolj zanašali na strokovne podatke iz tujine, ker naj bi bili ti na številnih področjih naprednejši. Dovifat (1967b: 15-24) sicer vire razdeli na lastne, podatki, ki jih poišče novinar osebno, in tuje korespondenčne, v katere so zajete agencije, službe za odnose z javnostmi in podobno.

V prvih letih so Zdravje ustvarjali novinarji Dela, pozneje, leta 1990, je dobila zasebnega izdajatelja, številko 132 (september, 1990) je že izdalo podjetje Ara, d. o. o. (zdaj ARA Založba, d. o. o.), katerega lastnik in direktor je Jože Vetrovec. Podjetje je prevzelo licenco za blagovno znamko Zdravje.

V času osamosvojitve Slovenije (leto 1991) vsebinske naravnosti ni bistveno spremenila, vendar je izgubila velik del bralcev zaradi izgube jugoslovanskega trga. Kar nekaj izvodov revij, ki so prišle na Jugoslovanske trge, je bilo tam uničenih, veliko se jih je vrnilo nazaj. Naklada, ki je prej segla čez 100.000 izvodov je 'čez noč' močno padla in je padala še naprej predvsem zaradi slabšega socialnega položaja prebivalstva. Glavna razloga za odpoved naročnine sta bila (Milivojević, 2005) nezmožnost plačevanja vseh položnic in smrt. »Bilo je veliko zelo žalostnih pisem, bralci, ki zaradi izgube službe niso bili zmožni plačevanja naročnine, so pisali pisma, kot bi se morali odpovedati resničnemu prijatelju.« Vendar je tudi na manjšem trgu revija uspela

izhajati dalje. Po novembru leta 1995, ko je bila naklada 24.500 izvodov, se do danes ni več povzpela, ampak je padla na sedanjih 17.000.

V času nastajanja tega diplomskega dela, prihaja Zdravje spet v novo obdobje ustvarjanja, vrača se pod okrilje Dela Revij, licenco blagovne znamke Zdravja pa prevzema njihovo hčerinsko podjetje Alpress, d. o. o. Dolgoletni urednik Jože Vetrovec se je tako poslovil, glavna in odgovorna urednica pa je postala Marta Krpič (tudi glavna urednice revije Naša žena). Poslovala se je tudi Marija Mica Kotnik, izvršna urednica, ki je vsebinsko oblikovala revijo tri leta. Še pred odhodom s položaja je povedala,²⁰ da je imela revija ob njenem prihodu »zelo dobre in trdne temelje, na katerih se je bilo zelo lahko prilagoditi zahtevam trga. Bistvenih sprememb zato ni uvajala, »morda smo le nekaj več prostora namenili aktualnim težavam, s katerimi se srečuje tako imenovani navadni človek, bolnik, bralec revije ...« Poudarila je tudi, da so »/v/isoko leteče bolezni, ki so navzoče v laboratorijih /so/ omenjene le kot potencialna nevarnost, prostor, ki ga namenjam v reviji, pa je pravzaprav namenjen vzrokom, stanju in možnostim za odpravo bolezni, s katerimi se soočamo v vsakdanjem življenju.« Ena od sprememb je bila tudi tehnična posodobitev revije. »Vanjo sem vnesla bolj pregledno oblikovanje prispevkov, uvedla posamezne redne rubrike, več poudarka pa je tudi na dobri fotografiji.« Tudi novo uredništvo za zdaj ne uvaja radikalnih vsebinskih sprememb, čeprav je po dveh mesecih težko napovedovati, kaj se bo dogajalo naprej.

Nasploh se revija se z leti ni bistveno spreminjala, razen seveda, da je sledila novostim v zdravstvu. Nekoliko se je spremenila zunanja podoba (večja širina) in oblikovanje, ki se je sčasoma poenotilo, revija pa je dobila tudi tipično žensko naslovnico in rdeč logotip (v prvih številkah se je barva logotipa spreminjala), sprva je imela poleg ovitka barvnih le nekaj strani. Revija je sprva označena kot mesečna ilustrirana revija o zdravju telesa, duha in okolja, pozneje pa postane družinska revija za zdravo življenje. Kljub naslovnici se od tipičnih 'ženskih revij' razlikuje. Zanje je, kot pravi Lutharjeva (1999: 433) značilno normativno komuniciranje, ki paternizira bralko in ji predpisuje primeren način življenja in vedenja. Tovrstne revije praviloma konstruirajo žensko kot homogeno skupino in predpostavljajo skupno žensko izkustvo, ne glede na razlike v izobrazbi, kulturne razlike in ekonomski status. Če v tem pogledu vsaj nekateri

²⁰ *Korespondenca, 4. april 2005, na katero se nanašajo tudi vse nadaljnje omembe.*

prispevki (povezani z žensko lepoto in zdravjem) ustrezajo konceptu ženske revije, pa tega nikakor ne moremo trditi za revijo kot celoto. Lutharjeva ugotavlja, da je konstrukcija homogene Mi - skupine mogoča le s pomočjo konstrukcije Drugega – moških, posebej moških v javnem prostoru, česar za revijo Zdravje ne moremo trditi. Mi – skupino, če prevzamemo termin, v primeru Zdravja pomeni skupina vseh skrbečih za svoje zdravje, ki kot ugotavljamo v tretjem poglavju, zajema že skoraj družbo kot celoto.

Podobno vsebinsko usmerjenost skozi različna obdobja lahko zaznamo iz konkretne primerjave aprilskih števil iz leta 1979 (prva izdaja)- A, 1991 (že pri Založbi ARA) –B in 2004 – C.

Sklop vesti, se v vseh treh revijah nahaja v začetku revije, zamenja se le ime rubrike, ki je pri A Novice, pri B Zanimivosti in pri C Novice & zanimivosti.

Prispevki v A:

- *Natrite si podplate s česnom* – obisk pri francoskem zeliščnem zdravilcu,
- *80 vprašanj in odgovorov – Infarkt in angina pectoris,*
- *Srebrna obletnica,* o Zdravniškem vestniku,
- *Predhodniki bakteriološke ere – Od zlih duhov do mikrobov,*
- *Pot k pravilnejši prehrani – Med presitostjo in dieto; svet niha med prenažrtostjo in dietami,* beljakovinska dieta organska hrana, vegetarijanci, zmerna dieta, individualna dieta, post,
- *Deset vprašanj o običajnem spolnem vedenju – Ljubezen pozlati ljubljenje,*
- *Delovanje možgan in duševne bolezni – Kemija odgrinja tisočletno tančico shizofrenije,*
- *Psihološki motivi razgretih nogometnih navijačev – S sodnikom v Špirit! Fuuuuj!,*
- *Kozmetika – Črna luč; porjavitev s pomočjo umetnih ultravijoličnih žarkov (preizkusili so jo v vojni bolnišnici),*
- *Kaj lahko sami storite za svoje zdravje in srečo* je poseben barvno ločen sklop na temo *Pomladanska utrujenost; zakaj do nje pride, kako si lahko pomagamo, pomen narave, sonca zelene barve, nasveti za pravilno spanje,*
- *Izvor ženske – Mit, ki so ga ustvarili moški (nadaljevanka),*
- *Bele strani zdravnikov; odgovori strokovnjakov (zdravnikov) na vprašanja bralcev,*
- *Vegetarijanstvo – Če vam ni do mesa; vegetarijanski nasveti,*

- *Zelena stran Jožeta Tomažinčiča*; zeliščni pripravki pri akutnih vročinskih boleznih, odgovori na vprašanja bralcev,
- *Test – Uspeti, kaj mi to pomeni*,
- *Materino mleko – Dojenček in zdravila*; kako materina zdravila lahko vplivajo na doječega otroka,
- *Telovadba brez telovadnice – Enajst minut za samotrening*; opisi vaj z ilustracijami,
- *Nega zob – Ščetka, ne shramba bakterij*; o pomenu zobne higijene, boljša je ščetka z umetnimi vlakni ...,
- *Na mejah znanosti – Spoznajte svoj bioritem*,²¹
- *Zelena lekarna: Začetek stalne rubrike z nasveti za nabiranje zelišč*,
- *Porod – V Kranju umre najmanj novorojenčkov*,
- *Strupi – Živila in strupi so si sosedje*, o slabo ločenih označenih čistilnih sredstvih in drugih strupenih snoveh na prodajnih policah trgovin,
- *V prihodnji številki – Zakaj nimava otrok?*; enostranska napoved glavne teme naslednje številke Zdravja.

Prispevki v B:

- *Histerektomija – Zakaj odstranjujejo maternico*; kdaj to smiselno, kdaj ne, kakšne so posledice, kakšne so druge možnosti,
- *Tumorji – Deset odstotkov dednih?*; raziskave dednosti tumorjev,
- *Bionika – Vstopnica za prihodnost*; biomedicinska tehnologija v Utahu,
- *Trombociti – velika vloga malih ploščic*,
- *Tema meseca – Neplodnost*: Lahko jo tudi premagamo; vzroki, pregledi, čustveni vidiki ...,
- *Mišice – Sindrom kroničnih bolečin*; znaki fibromialgije in zdravljenje,
- *Miastenija gravens – Prizadene mlade ženske*; huda mišična oslABLjenost,
- rubrika *Mali nasveti – Maščobe v prehrani*; izračun dnevne potrebe po maščobah, jedilnik,
- rubrika *Klub mama*; novice in nasveti o negi otrok,
- rubrika *Za moške – Dvanajsterni krog gibanja*; 12 razgibalnih vaj s fotografijami,
- *Bele strani - zdravniški odgovori*; odgovori strokovnjakov na vprašanja bralcev,

²¹ Ti postanejo del ponudbe za nove naročnike Zdravja, vsak nov naročnik dobi brezplačni računalniški izpis osebnega mesečnega bioritma.

- *Zelena stran – Afrodiziak 2, Španska muha*; rubriko ureja Olga Soldatovič, ki tudi odgovarja na vprašanja bralcev,
- *Na robu – Zdravljenje z elektriko*; magnetna polja, elektro medicina, kibernetična medicina
- *Sifilis – Prizadene ameriške reveže*,
- *Majski biovrt*; koledar dela na vrtu,
- *Zgodba mojega življenja – Mimoidoči ne vedo*; rubrika z osebno zgodbo bralca, v tem primeru o življenju z berglami.

Prispevki v C:

- *Vnetje sečil – Ko lulanje peče*,
- *Alergični svet – Alergije na pohodu*,
- *Obremenitveni zlom – Ko počijo kosti*,
- *Duševne bolezni – 120 milijonov depresivnih ljudi*,
- *Zdravila proti bolečinam – Varna le kratek čas*,
- *Dojenje je vez med materjo in otrokom – Dojenčka hranimo, kadar želi*.
- *Test – kdaj je driska nevarna?*,
- *Hujšajmo z zdravjem – Gibanje je igra*,
- *Pigmentna znamenja – Materinega znamenja ne odstranjujemo z laserjem*,
- *Joga za prebavo – tega ne prebavljam*,
- *Rekreativni tek – Prvi izziv: pet kilometrov*,
- *Prehrana - sodobne zahteve – Hamburger ali jabolko*; o prednostih in slabostih hitre hrane, recepti za velikonočni jedilnik,
- *Mikrobi na našem telesu – Jaz in sto milijard mikrobov*,
- *Mladi in zdravje – reciklirana šola*; o slovenskih ekošolah,
- *Klub mama*,
- *Zelena stran – Žagastolistna palma in kopriva za prostato (Predstavljamo)*; Nevarna zamenjava svišča s čmeriko (*Strupene rastline*), *Serum resnice (Vroča tema o razhudnikovkah)*, *Odgovori na vprašanja*,
- rubrika *Moj biovrt*
- *Kavo, prosim – Koliko skodelic na dan*; glosa
- *Bolnik- pravna varnost*; pravni nasveti s področja zdravstva

- *Resnična zgodba – Vesolje deluje za nas*; zgodbe iz življenja o nenavadnih spopadih z boleznimi ,
- *Zdravniško odgovori*; strokovnjaki odgovarjajo na vprašanja bralcev.

Iz prikazane vsebine treh izdaj Zdravja v različnih obdobjih ustvarjanja lahko razberemo veliko vsebinsko kontinuiteto, ki je po mojem mnenju ena od pomembnih prednosti revije. Tu se lahko spet sklicujem na Dovifata (1967b: 103-107), ki poudarja, da je okus bralcev konzervativen in da se nenadne spremembe ne odzivajo dobro, zato časopis potrebuje tudi svoj prelom in stil, ki mu zagotavlja zvestobo bralcev in tudi značilno drugačnost od drugih časopisov. Posebna je denimo tudi oblika Zdravja, ki ni pravilen A4 format, ampak je spodaj rezana, saj je bila ob začetku izhajanja to edina možnost, da jo že na prvi pogled ločijo od preostalih revij, ki so bile vse tiskane po enakem kopitu (Vetrovec, 2004). Tudi nekatere teme se ponavljajo, le da jih avtorji prispevkov predstavljajo z različnih vidikov oziroma upoštevajo tudi znanstvene raziskave in novosti, ki se pojavljajo v medicini. Kot lahko vidimo, so nekatere rubrike oziroma tematska področja značilne za celotno izhajanje revije, kar ustvarja določeno mero navajenosti. Nekatere pa se za vzdrževanje zanimivosti tudi spreminjajo.

Podobno kontinuiteto opažamo tudi med samimi oblikami novinarskega sporočanja. Od vsega začetka so prve strani (za pismi bralcev) namenjene vestičarski vrsti. Vesti informirajo o novih raziskavah v zdravstvu, hkrati pa je pomembno poudarjena tudi vzgojna funkcija, saj bralcem daje tudi navodila, kako ravnati, da zagotovijo večjo zdravstveno varnost. V nadaljevanju se med novinarskimi prispevki največkrat pojavlja člankarska vrsta, ki jo Koširjeva (1988: 86-88) uvršča med interpretativne zvrsti in navaja, da je zanjo značilno ukvarjanje z razmerji med dogodki, ki so značilna za aktualen pereč družbeni problem, proces ali stanje. Določena pojave in stanja tudi razloži. Članek se z raziskovalno in analitično metodo približa znanstvenemu preučevanju, zato je taka tudi njegova struktura. Med viri zanj se v Zdravju največkrat uporabljajo pogovori s strokovnjaki, statistični podatki in raziskave. Glede na razlago s čim več dejstvi in podatki bi lahko članke v Zdravju uvrstili med »članke z naslovne strani« (Košir, 1988: 88), njihovi naslovi se pogosto izpostavijo tudi na sami naslovnici revije Zdravje. Čeprav moramo tu omeniti, da se na naslovnico naslovi uvrščajo tudi po kriteriju pritegnitve pozornosti in ne zgolj vsebinske pomembnosti in poglobljenosti. Med oblikami novinarskega sporočanja v Zdravju lahko

omenimo še pogovorno vrsto, ki po razvrstitvi Koširjeve (1888: 80-83) spada med informativno zvrst, v okviru katere lahko v Zdravju najdemo predvsem žanr intervju. Gre za žanr, ki naslovnika informira o empatičnem dialogu med spraševalcem in vprašanim. V intervjujih v Zdravju v središču ni za javnost zanimiva osebnost in njeno življenje (biografski intervju), ampak so intervjuji predvsem tematski, v njem dialog poteka zaradi osvetlitve za javnost pomembne tematike.

4.4 ZDRAVJE DANES

Zdravje ima danes tipično naslovnico z žensko podobo in glavnimi naslovi, ki napovedujejo vsebino. Revija je v celoti barvna. Največkrat ima 92 strani.²² Začne se z napovedjo vsebine na dveh straneh, sladijo pisma bralcev. Prve strani so namenjene krajšim vestem, opremljenim tudi s fotografijami. Sledijo daljši novinarski prispevki, največkrat na dveh do štirih straneh. Zgradba je enotna, v nadnaslovu je tema prispevka, največkrat bolezen oziroma težava, ki jo prispevek obravnava. Naslov je velik in kratek, zanimiv, ima torej vlogo pritegnitve bralca k branju. Sledi kratek uvod, ki pove bistvo vsebine. Prispevek se nato nadaljuje z navajanjem podatkov, mnenj strokovnjakov in podobnega. Opremljen je tudi z informacijami v posebnih okvirjih, fotografijami, tabelami in podobnim. Lažjo berljivost mu zagotavljajo tudi mednaslovi, poudarki in okvirji. Predstavitev sledi trem osnovnim ciljem (Dovifat 1967b: 103-107): predstavitvi informacij, grafični ponazoritvi pomembnosti in tudi komercialni vlogi. Kot vemo, je obstoj revije povezan tudi z dvema osnovnima viroma dohodka: dohodki od bralcev (naročniki in prodaja) ter oglasov tistih, ki si želijo do občinstva (Dovifat 1967a: 19).

Erjavčeva (1999: 102) ugotavlja, da se je v zadnjih letih pri uredniškem trženju izkristaliziralo več smernic. Prva je storitvena usmeritev, v katero so vključene uporabne informacije in krajevne novice, objava vsebin, ki pritegnejo večje število bralcev, in lahkotnejše, na mesto resnejših vsebin. Trg občil namenjenih posebnih skupinam se širi, kakovostni časopisi ponujajo informacije iz ozadja, grafično so besedila jasneje razporejena (veliki naslovi, napoved vsebine,

²² Lahko tudi več ali manj, kar je odvisno tudi od morebitne priloge in števila oglasov. Zakonodaja omejuje prostorski delež oglasnega prostora glede na delež vsebine.

velike fotografije, barve). Tudi za Zdravje so v tem smislu značilne uporabne informacije (krajevnih ni, ker sodijo bolj v dnevno časopisje) in pregledna vsebina, velike fotografije, ...

Večinoma so prispevki pripravljene v sodelovanju s strokovnjaki z različnih zdravstvenih področij, ki sodelujejo kot avtorji ali kot sogovorniki oziroma intervjuvanci. Občasno so v njem tudi teme, povezane z okoljem. Viri zanje so tudi objavljeni podatki iz raziskav, slovenske in tuje statistike. Pojavljajo se tudi lahkotnejše vsebine v zvezi s prehrano, kozmetiko, življenjskim slogom. Neredki so prispevki o komplementarnih oblikah zdravljenja, ki sodeč po odzivu zbujajo veliko zanimanje bralcev. Ustvarjalci revije Zdravje so večinoma honorarni sodelavci oziroma strokovnjaki. Redno zaposlena je trenutno le ena novinarka-redaktorica.

Stalne rubrike:

- Pisma bralcev. Odzivi bralcev na pretekle teme, zahvale, predlogi ...;
- Novice & zanimivosti. Vesti o novih raziskavah v medicini z različnih področij;
- Prehrana. Predstavitev posamezne vrste živil in recepti za jedi, ki jih vsebujejo;
- Joga. Kako lahko z jogo lajšamo težava in zmanjšamo tveganje za pojav nekaterih zdravstvenih težav;
- Mladi in zdravje;
- Hujšajmo z zdravjem. Prispevki o zdravem uravnavanju telesne teže, ki ne škoduje zdravju;
- Klub mama. Rubrika je v Zdravju od prvih številke dalje. Namenjena je nosečnicam in materam z majhnimi otroki. Ponuja nasvete za nego, vzgojo, lajšanje težav, vesti o novih znanstvenih dognanjih s teh področij. Objavlja tudi čestitke mamam za rojstvo otroka;²³
- Zelena stran. Razdeljena je v več sklopov. Sklop 'Predstavljamo' prinaša predstavitev ene od zdravilnih rastlin, s podatki o tem, kako lahko pomaga pri lažšanju oziroma preprečevanju zdravstvenih težav. V posebnem sklopu je predstavljena tudi ena strupena zdravilna rastlina ('Strupene rastline') in uporaba zeliščnih pripravkov, pri kateri je potrebna posebna previdnost in se mnenja o njej še razhajajo ('Vroča tema');
- Moj biovrt. Mesečni koledar dela na vrtu glede na položaj Lune, Zemlje, drugih planetov in Sonca;

²³ Oddajo jih lahko naročniki, novorojenčkom pa uredništvo pošlje praktično simbolično darilo, kar lahko umestimo v sklop prizadevanj po povezovanju z bralci.

- Glosa. Šaljiva in s podatki podprta obravnava določene z zdravjem in počutjem povezane teme;
- Bolnik pravna varnost. Odgovori bralcem na vprašanje, ki zadevajo pravno-medicinsko področje odnosov bolnik, zdravnik, zdravstvo, zavarovalnica;
- Resnična zgodba. Pričevanja oseb, ki so na tak ali drugačen način uspele premagati bolezen, največkrat na nenavaden način, onkraj znanosti uradne medicine;
- Zdravniški odgovori. Odgovori strokovnjakov z različnih področij medicine na vprašanja bralcev.

Zdravje vsaj štirikrat letno prinaša tudi tematske oziroma sezonske priloge, ki so sicer del revije (niso priložene) vendar so oblikovno ločene in pomenijo vsebinsko celoto. V letu 2004 so bile to priloge: Zdrava ženska (marec), Sproščeni v poletje (junij), Vse o neplodnosti (avgust), Vodnik po spolnosti (oktober), Ne pustimo se mrazu (november).

Poglejmo po sklopih še teme²⁴, ki so se v Zdravju pojavljale v letu 2004, v oklepaju navajam število pojavljanj v dvanajstih številkah:

- komplementarno: aromoterapija (2), refleksoterapija, zelišča, informirana voda, čebele, presna hrana, makrobiotika, homeopatija, ples;
- zdravljenje/metode/nega: magnetoterapija, laserske operacije oči, anestezija, protibolečinska zdravila, hipnoza, sindrom zapestnega kanala, antibiotiki, srčni spodbujevalnik, zdravila za holesterol, paliativna oskrba, sladkorna bolezen, bolnišnične okužbe;
- diagnosticiranje: elektrokardiogram, obisk pri zdravniku;
- okolje: ekošole, pesticidi, voda (3), sveče;
- prehrana: mleko, alkohol, prehrana pri zdravljenju, aditivi, debelost, voda, vitamin B₁₂, zastrupitev, kruh, vitamin D, diete, gensko spremenjeni organizmi, zajtrk;
- bolezni: hipertoroidizem, rak ledvic, artritis, ptičja gripa, vnetje sečil, alergije, obremenitveni zlom, duševne bolezni, kronični prostatitis, revmatične bolezni, erlihoza, rak v ustni votlini, višinska bolezen, endometrioza, herpes, Alzheimerjeva bolezen, strdki v venah, možganska kap, shizofrenija, zasvojenost, glavobol, osteoporoza, parodontalna bolezen, alergijski rinitis, mialgični encefalomiелitis, aids;

²⁴ Nekateri bi morda spadale več sklopov, a jih upoštevam zgolj znotraj enega, prevladujočega.

- življenjski procesi: klimakterij, starost, dojenje, zdravje študentov, kontracepcija, intimni odnosi, ščitnica v nosečnosti;
- telo: oči, srce, kožna znamenja, imunski sistem, voda;
- higiena: živali, osebna higiena, intimna higiena;
- gibanje: gibalne vaje, način življenja, deskanje, mišice, rekreativni tek, pohodništvo, pilates, prava mera;
- zabava: testi, kvizi (6), telesne zadrege, priprava na ponedeljek, nasveti, razlike med spoloma, srečno življenje, 'maček';
- težave: smrčanje, nespečnost, visok krvni tlak, ploska stopala, vrtoglavica, stres;
- kozmetika: celulit, nega kože (2), sončenje (2), kreme proti gubam, nohti, injekcijska lipoliza, lasje, fotopomlajevanje, ličenje;
- varnost: zaščita oči, preventiva proti raku;
- pripomočki: kako izbrati pravega, progresivna očala.

Medtem ko sem v nalogi ugotavljala predvsem kontinuiteto in podobno vsebinsko zasnovano revije Zdravje skozi čas, sem s tem zadnjim prikazom želela pokazati tudi, kakšna je raznolikost vsebin znotraj enoletnega izhajanja revije. Ugotavljam tudi, da je temeljna uredniška usmeritev, da prispevki v čim večji meri spodbujajo preventivo pred boleznimi in zdravo življenj. V tem smislu so pripravljene tudi prispevki, ki opisujejo bolezni. Bralce sicer seznanijo, kaj bolezen je, kaj pomeni, kako jo zdravijo, vendar tudi, kaj lahko storijo sami in kako se izognejo povečanemu tveganju. Drugo pomembno vodilo je, da imajo prispevki strokovno podporo, pripravljene so v sodelovanju s strokovnjaki, s katerimi se uredništvo po potrebi posvetuje. Med občasnimi zunanjimi sodelavci revije je preko 50 strokovnjakov.

4.5 MEDIJSKI PROSTOR IN BRANOST

V času začetka izhajanja Zdravja je na jugoslovanskem področju izhajala tudi medicinska revija Elikzir, ki je bila bolj podobna strokovnemu časopisu. Pozneje je začela izhajati tudi beograjska revija Viva in potem še slovenska Viva (Milivojević, 2005). Kljub pojavu konkurence na trgu je po podatkih inštituta za raziskovanje medijev Zdravje ohranilo največji dosegi.

Inštitut za raziskovanje medijev Mediana je leta 1997 izdal pregled slovenskih medijev²⁵. Med posameznimi vsebinskimi sklopi je 'zdravje', kamor je uvrščena tudi sama revija Zdravje (revija za zdravje telesa duha in okolja). Družbo ji delajo Bio novice, Dita (revija za življenje z diabetesom), Vegetarijanski zbornik, Za praktično medicino (izdajatelj: Lek, d. d.), Za srce (izdajatelj: Društvo z zdravje srca in ožilja), Zdravstveno varstvo (Inštitut za varovanje zdravja) in Znanstvenovzgojna revija Vita (Tiskovna agencija Morel). Po tej razdelitvi se Zdravje znajde v družbi tiskanih občil, ki jih izdajajo posamezne institucije in društva. Po mojem mnenju bi bolj sodila v sklop Družina, moški, ženske. V tem sklopu, ki zajema 16 publikacij, je nekaj, vsaj v določenih pogledih, z Zdravjem primerljivih revij:

- Jana, tedenska revija, ki obstaja že od leta 1972, si je po lastni predstavitvi (Mediana, 1997: 152) »pridobila image prijateljice, ki slovenski ženski in njeni družini stoji ob strani.« Poleg drugih vsebin, vsebuje tudi strokovno poljudne prispevke o zdravju, dobrem počutju, negi telesa, prehrani. Povprečna naklada je 79.000 izvodov, izdajatelj - Delo Revije, d.d.
- Mama, mesečna revija za nosečnice in starše je začela izhajati leta 1997 v nakladi 15.000. V njej so prispevki strokovnjakov s področja ginekologije, porodništva, pediatrije, psihologije in vzgoje. Izdajatelj Mama, d. o. o. (Mediana, 1997: 153).
- Moj malček je mesečna revija, ki je začela izhajati leta 1997 in je namenjena staršem otok od rojstva do vstopa v šolo. Zajema prispevke o vzgoji, razvoju otrok, zdravju, otroški prehrani, negi, pa tudi modi za najmlajše, igračah, knjigah ... Povprečna naklada je 13.500.
- Naša žena, ki je prva slovenska ženska in družinska revija in je začela izhajati že leta 1940. Gre za praktične prispevke, za vso družino. Povprečna naklada je 33.200 izvodov, izdajajo jo Delo revije (prej Delo prodaja).
- Viva, mesečna revija za zdravo življenje in lepoto. Tematska področja: medicina, komplementarna medicina, kozmetika, lepota, spolnost, vzgoja, bivanjska kultura, ekologija, prehrana ... Povprečna naklada je 18.000 (Mediana, 1997: 160, 161).

Zdravje je imelo v tem obdobju največjo naklado 25.500, od tega 15.000 naročnikov.

²⁵ Mediana (1997). Slovenski tiskani mediji, radijski in televizijski programi. Inštitut za raziskovanje medijev, Mediana, Ljubljana, str. 428–432

Rezultati Nacionalne raziskava branosti²⁶ kažejo, da ena izdaja revije Zdravje doseže 8,5 odstotkov prebivalstva Slovenije, v starosti 10 do 75 let oziroma jo v povprečju prebere 145.000 ljudi. Primerjava z rezultati iz leta 2002 je pokazala, da je Zdravje v tem obdobju izpadlo iz seznama prvih 25 najbolj branih občil (na 27. mesto), podobno kot Družina (29.), Kmečki glas (31.), Naša žena (35.), Vzajemnost (45.). Pri tem so izvajalci raziskave ugotavljali, da padci v vrstnem redu niso povezani z upadom branosti in da niso statistično značilni. Vsem petim je skupna starejša struktura občinstva. Takoj v naslednji polovici leta²⁷ se je branost spet povečala na kar 9,5 odstotka oziroma 162.000 bralcev na izid, s čimer se je na lestvici najbolj branih občil v državi Zdravje spet uvrstilo na 25. mesto, na peto mesto med mesečniki. Med revijami z zdravstveno vsebino je še vedno uvrščena najvišje, Viva ji kljub večji nakladi (22.000 izvodov) sledi na 14. mestu med mesečniki z dosegom 108.000. Nov mesečnik Dela Revij, ki se je pojavil marca 2004 Lepa in Zdrava, ima doseg 51.000 in naklado 22.500.

Za slednji je značilno, da nekaj vsebine namenjata ne le zdravstvenim, ampak tudi drugim temam. Viva (avgust 2005/141), revija za zdravo življenje, ima več vsebinskih sklopov: Viva razkriva, Živeti skupaj, Utrip zdravja, Alter kotiček, Jesti zdravo in V ritmu časa. Osrednji prispevek govori o poletnih avanturah. Najbolj je z zdravjem povezan tretji sklop (s temi psihoza, motnje hranjenja, rak, astma, piki žuželk, združevanje bolnikov). Zdravstvena je tudi priloga (o zdravljenih za zdravljenje raka). Vendar se v reviji pojavljajo številne druge vsebine: predstavitve znanih oseb, teme kot so vonj vrtnic, zgodovina stranišč, načrtovanje zdravega življenja, pogovor z znanim evropskim frizerjem, če izpostavim le nekatere, ki se od tem v reviji Zdravje posebej razlikujejo. Lepa in zdrava (julij 2005), revija za polno življenje, ima sicer več zdravstvenih tem, kot pa pove že ime revije, je velik del vsebine namenjen tudi lepoti in videzu. Vsebinski sklopi imajo enostavna imena: Telo, Lepota, Zdravje, Sreča, Prehrana. Znotraj vsakega sklopa je tudi stran, na kateri strokovnjaki odgovarjajo bralcem. Med razlikami z revijo Zdravje lahko omenimo številne predstavitve novih izdelkov (nega, prehrana, dodatki) na trgu kot del vsebine revije.

²⁶ NRB, 2. polletje 2004; izvajalec raziskave je CATI d. o. o., podatke o mesečnikih navajam v prilogi B NRB, 1. polletje 2005; izvajalec raziskave je CATI d. o. o., podatke o mesečnikih navajam v prilogi B.

²⁷ NRB, 1. polletje 2005; izvajalec raziskave je CATI d. o. o., raziskavo navajam v prilogi B

Oglejmo si še, kako so branost Zdravja spremljali v raziskavah slovenskega javnega mnenja. Rezultati v letih 1981/82 kažejo (Toš, 1997: 339), da naj bi ga redno bralo 5 odstotkov, pogosto 2,7 odstotka, le včasih pa 22,7 odstotka, 67,4 odstotka pa ga ni bralo. Leta 1984 (Toš, 1997: 497) ga je redno bralo 4,4, pogosto 2,9 in včasih 24,1 odstotka prebivalcev, 68,6 odstotka ga ni bralo. Po podatkih raziskave leta 1989 (Toš, 1997: 687) ga je redno bralo še 4,3, pogosto 3,1, včasih 18,2 in nikoli 74,5 odstotkov vprašanih.

4.6 STRUKTURA BRALCEV

Množična občila dobijo smisel šele takrat, ko je med njimi in občinstvom vzpostavljen odnos, ugotavlja Erjavčeva (1999: 101). Zato so novinarji v svobodni družbi zavezani občinstvu. Raziskave občinstva in medijske potrošnje so pomembne, saj mora občilo pri oblikovanju vsebina poznati želje in potrebe občinstva. Heterogenost občinstva otežuje poenotenje njihovih zahtev. »Ključno vprašanje medijske potrošnje danes je, kakšne posameznike ali skupine bo medijska ponudba dejansko dosegla. Z dosegom je določen tisti delež prebivalstva ali gospodinjstev, ki so imeli možnost, da so sprejeli sporočilo vsaj enkrat v določenem časovnem obdobju (Erjavec, 1999: 101).« Odkrivanje želja in potreb bralcev pa je, kot sama ugotavlja, težavno in drago, posploševanje njihovih zahtev pa problematično. Zaradi težav pri posploševanju zahtev občinstva se mnoga občila raje odločijo, da svojo vsebino prilagodijo značilnostim povprečnega prebivalca v določeni družbi. Skupine potrošnikov so lahko diferencirane glede na starost, izobrazbo, kupno moč itd. (Erjavec, 1999: 101-102).

Leta 1991 je bil v Zdravju objavljen vprašalnik²⁸, iz katerega je bilo mogoče sklepati tudi o strukturi bralcev. Zajemal je 68 vprašanj, raziskoval je odnos bralcev do tem, ki jih obravnava revija. Na vprašalnik so odgovarjale predvsem ženske (81,6 odstotkov), največ jih je živelo v mestu (51 odstotkov), približno 23 odstotkov na vasi in 26 v večjem naselju. Sodeč po odgovorih je več bralcev starejših: do 30 let je bilo starih 27,7 odstotka anketirancev, od 31 do 45 let - 25,1 odstotka, od 46 do 60 let - 29,1 odstotka in več kot 60 let - 18 odstotkov. Odgovori o izobrazbi kažejo, da je imela večina bralcev končano vsaj srednješolsko izobrazbo:

- nedokončana osnovna šola: 3,7 %,

²⁸ Podatke o raziskavi ima Gaša Milivojević.

- osnovna šola: 9,6 %,
- poklicna šola: 11,9 %,
- nedokončana srednja šola: 5,1 %,
- srednja šola: 35,4 %,
- nedokončana višja šola: 8,2 %,
- višja šola: 15,3 %,
- visoka šola: 10,6 %

Odgovori kažejo tudi, da jih je bilo 75,4 odstotka popolnoma zadovoljnih z revijo, delno zadovoljnih 24,3 in nezadovoljnih le 0,3 odstotka. Seveda so odgovarjali le bralci revije, od tega jih je bilo 76,5 odstotka na revijo naročenih, 16,7 odstotka pa rednih kupcev, zato je razumljivo, da je zadovoljstvo z revijo visoko, saj je sicer ne bi naročali oziroma kupovali.

Podatke lastne ankete lahko primerjamo z letnim poročilom iz Nacionalne raziskave branosti iz leta 2003 (Izvajalec je Cati, d. o. o.). Raziskava je pokazala, da je med bralci Zdravja 60,3 odstotka žensk in 39,7 odstotka moških. Največ bralcev, raziskava je zajela bralce starejše od deset let, je v starostni skupini 50 do 65 let – 33,6 odstotka, 28 odstotkov je starih 36 do 49 let, s 15,4 odstotki sledi starost od 26 do 35 let. Po delovni aktivnosti med bralci Zdravja so v ospredju upokojujenci, ki jih je kar 32,9 odstotkov.

Največja skupina bralcev je imela dohodek nad 70.000 do vključno 140.000 tolarjev – 39 odstotkov. Četrtnina (25,4 odstotka) jih je imela dohodek med 140.000 do 210.000 tolarjev. Večina jih je živelo v hišah (69,2 odstotka). Največ jih je stanovalo v osrednji Sloveniji (24,2 odstotka), sledita Savinjska in Štajersko-Koroška regija. V prostem času se jih veliko ukvarja s športom in rekreacijo (42,7 odstotka), petina jih bere. Največ jih Zdravje prebere doma. Na vprašanje, kako močno bi pogrešali revijo, če bi prenehala izhajati, je na lestvici od ena (sploh ne bi pogrešal) do pet (zelo bi pogrešal), s tri ocenilo 28,3 odstotka in s pet 27,5 odstotka anketirancev.

Omenimo še nekatere podatke o razlogih za spremljanje. Med ponujenimi izstopajo trije:

- »Ker je dober vir informacij.«

- »Da izvem kaj novega.«
- »Ker lahko verjameš, kar prebereš«

4.7 PRIMERJAVA Z NEKATERIMI TUJIMI REVIJAMI

4.7.1 GESUNDHEIT, REVIJA ZA KAKOVOST ŽIVLJENJA

Avstrijska revija *Gesundheit*²⁹ (v prevodu Zdravje) je največja avstrijska revija, ki piše o zdravju. Izide 11-krat na leto v nakladi 70.000 izvodov in po raziskavi branosti v letu 2003 doseže 6,5 odstotka prebivalstva oziroma 434.000 bralcev. Mesečno prinaša novice o zadnjih raziskavah in trendih v zdravstvu, vadbi, prehrani in kozmetiki. Cena revije je 2.9 evra (približno sedemsto tolarjev), število strani je 84, revija je barvna, izdaja jo *Gesundheit, Gesellschaft m.b.H.*

Podrobneje sem si ogledala revijo *Gesundheit* iz marca 2005. Na naslovnici je ženski portret z limono in naslovi iz vsebine. Vsebina je razdeljena na več tematskih sklopov: preventiva in zdravljenje, hrana in uživanje, pripravljene in dejavni, življenje in dobro počutje, lepi in negovani; vsak od njih vsebuje nekaj prispevkov in še nekaj rednih rubrik. Vsak sklop ima na začetku nekaj krajših novic in nasvetov. Prispevki so zgrajeni podobno, ob naslovu je kratek uvod, ki povzema bistvo, nato sledi vsebina, največkrat dve do štiri strani. Tudi teme so vsaj v prvem sklopu revije podobne, kot jih lahko najdemo tudi v *Zdravju*; na primer naravna medicina za lajšanje težav s kožo, lecitin iz soje za obnovo živcev, krčne žile, inkontinenca, toplota in imunski sistem ... Praviloma so podprte z mnenji (izjavami) strokovnjakov. Kot je razvidno iz kolofona ima revija tudi svoj znanstveni svet in svetovalca za medicinska vprašanja. Podobno je z drugim sklopom (o prehrani) in tretjim (gibanje). Osrednja tema revije je postenje. Prav tako kot v *Zdravju* najdemo tudi nekaj receptov, in opis določenega načina prehrane (azijske kuhinje). Proti koncu revije je vedno manj podobnosti z *Zdravjem*. V sklopu življenje in dobro počutje se na primer v reviji spomnijo psihologa Viktorja Frankla (100-letnica rojstva), ukvarjajo pa se tudi s tegobami, ki jih prinaša ločitev, ureditvijo vrta - temami, ko so v *Zdravju* redke. Zadnji sklop je namenjen raznim kozmetičnim izdelkom in znamkam, česar v *Zdravju* ne najdemo.

²⁹ *Gesundheit* (2005). *Das Magazin für Lebensqualität*, št. 3/05; *Gesundheit*. (2005). Pridobljeno 8. 4. 2005 na <http://www.gesundheit.co.at/>

Razlika je tudi v nekaterih stalnih rubrikah, ki jih Zdravje nima: uvodnik, aktualno (intervju z avstrijsko ministrico), portret, horoskop, prosti čas (kulturno dogajanje). Skupen je Klub Zdravje (Gesundheit) z nekaterimi ugodnimi ponudbami za naročnike. Avstrijska različica ponuja nekaj turističnih ugodnosti, slovenska pa 'rumene strani' z malimi oglasi za razne zdravstvene in druge storitve, pri katerih lahko naročniki uveljavljajo popuste.

Tudi slovenska revija Zdravje ima v primerjavi z avstrijsko nekaj posebnosti: Pisma bralcev, več strani novic, prispevke, ki jih pišejo strokovnjaki ali intervjuji z njimi, Klub mama, Zelene strani, Moj biovrt, Resnična zgodba in Zdravniški odgovori. Predvsem je opazen večji stik z bralci in manj lahkotna vsebina.

4.7.2 TOP SANTÉ, ZDRAVJE, LEPOTA IN DOBRO POČUTJE

Top Santé je vodilna britanska revija o lepoti in zdravju. Izhaja mesečno. Povprečna naklada je okoli 142.000 izvodov (ABC, Standard Certificate of Circulation).³⁰ Izdaja doseže 426.000 odraslih bralcev oziroma 0.9 odstotka prebivalcev.³¹ Revija naj bi prinašala »pameten, dosegljiv pristop k zdravju, lepoti in dobremu počutju, s številnimi strokovnimi nasveti v nestrokovnem jeziku. Vsebuje nasvete za vsakdanje težave, aktualna medicinska odkritja, čustvene vsebine, zdravo prehrano in zadnje novosti v kozmetiki.« Cena revije je 2.1 funtov (nekaj več kot 700 tolarjev), število strani je 132 (marec 2005), revija je barvna, izdaja jo Emap Élan Network Ltd.

Na naslovnici³² je ženski portret in naslovi iz vsebine. Sama vsebina je razdeljena na več sklopov. »Hitre rešitve« ponujajo več rubrik s kratkimi nasveti glede zdravja, prehrane, družinskega življenja, lepote (kozmetika, moda), rastlinskih pripravkov in gibanja. Gre za lahkotne novičke, in nasvete, ki spodbujajo k nakupu nekaterih izdelkov. Nekatere pripravijo strokovnjaki, druge priporočijo slavne osebe, Drugi sklop so posamezne teme, od odkrivanja 'skrivnosti' zdravja in lepote znanih oseb, zgodb iz življenja posameznikov, do samostojnih tem: izguba zanimanja za spolnost, pravilno sedenje, ureditev stanovanja, kaj drugi mislijo o meni, nasveti za pravilno

³⁰ ABC Certificates online (2005). *Top Sante Health & Beauty*. Pridobljeno 8. 4. 2005 na <http://www.abc.org.uk/cgi-bin/gen5?runprog=nav/abc&noc=y>

³¹ Top line readership. *Women's Magazines*. Pridobljeno 8. 4. 2005 na http://www.nrs.co.uk/open_access/open_topline/women/index.cfm

³² *Top Santé. Health, Beauty & Wellbeing* (2005). Emap Elan Network Ltd, March 2005;

spanje ... Sklop povezan z lepoto prinaša promocijo raznih kozmetičnih izdelkov, v povezavi z nasveti. Sledi še sklop namenjen oblikovanju telesa. V njem so nasveti za vadbo, hujšanje, dieto. Med stalnimi rubrikami pa so uredniški uvodnik, nagradne igre, potovalni nasveti (ponudbe), horoskop. V reviji navajajo šest strokovnjakov, ki so sodelovali pri pripravi te izdaje, ki prihajajo z različnih področij: kuhar, kolumnistka, dietetičarka, družinska svetovalka, trenerka in psihologinja.

Razlike z revijo Zdravje so očitne. Medtem ko Zdravje daje prednost zdravstvenim temam, ki so podprte s strokovnimi mnenji in podatki, Top Santé skuša biti čim bolj lahkoten, prinaša več priljubljenih vsebin iz življenja slavnih oseb (teh v Zdravju sploh ni) in ogromno nasvetov, ki so pravzaprav promocija raznih izdelkov na trgu (tudi teh v Zdravju ni). Revija je zelo barvita in razgibana, medtem ko je Zdravje bolj pregledno in strokovno.

4.7.3 COME STAI, DRUŽINSKI MESEČNIK O ZDRAVJU

Come stai ali slovensko 'Kako si,' mesečnik, ki po podatkih iz leta 2002 izhaja v nakladi okoli 144.000 izvodov, prodanih je okoli 90.000.³³ Označujejo ga kot preprost vodnik, ki se posveča pogostim težavam, vzgoji, preventivi in iskanju rešitev.³⁴ Revija ima 92 strani (marec 2005), je barvna, izhaja enajsto leto, izdaja jo Unitop S.r.l.³⁵

Tudi Come Stai ima značilno naslovnico z nasmejano mlado žensko in glavnimi naslovi iz vsebine. Začne se s kratkimi novicami in nasveti, nadaljuje s prispevki po posameznih sklopih. V sklopu Preventiva so denimo prispevki o onesnaženem zraku, novem pregledu jeter, hepatitisu A. Sklop Simptomi in zdravila prinaša teme: nerazložljiva utrujenost, endometrioza ... Ostale rubrike večinoma prinašajo po en prispevek: Tehnologija (magnetna terapija), Dosje (zdravljenje s svetlobo), Prehrana (prispevek o hranilih, recepti), Sladka medicina (čaji), Pod drobnogledom (luskavica), Kirurgija, 'Check up', Homeopatija (trd vrat). Na koncu revije so tudi odgovori raznih (medicinskih) strokovnjakov na vprašanja bralcev.

³³ *Testate certificate: mensile (2005). Come stai. Pridobljeno 8. 4. 2005 na <http://www.adsnotizie.it/certif/view.php?m=PE&t=CST&s=c>*

³⁴ *Come stai (2005). Pridobljeno 8. 4. 2005 na http://www.miabbono.com/rivista_COME-STAI_200.html*

³⁵ *(2005) Come Stai Mensile dalla salute per la famiglia. Unitop S.r.l., letnik 11, št. 3.*

Revija je po izbiri vsebine zelo sorodna Zdravju. Prispevki so razgibani z informacijami, nasveti, slovarčki izrazov, celo bolj kot Zdravje. Da pri pripravi sodelujejo tudi strokovnjaki, je razvidno iz pripisov na koncu prispevkov, vendar tudi tu ugotavljam, da je revija Zdravje bolj pregledna in strokovna.

5. RAZPRAVA

5.1 UVELJAVLJENA INTERESNA REVIJA

V potrditev prve hipoteze, da se je revija Zdravje uveljavila kot pomembna interesna revija o zdravju, govori že samo dejstvo, da je revija na trgu preživela 27 let, na njem pa še vedno zaseda vidno mesto. Kljub temu, da ni edina revija s tovrstno vsebino, je peta najbolj brana mesečna revija, 25. na lestvici branosti med vsemi slovenskimi tiskanimi občili, prva med revijami, ki se ukvarjajo z zdravjem. Ker se je kot revija s poljudno novinarsko obdelano zdravstveno vsebino pojavila prva, se je na tržišču uveljavila hitro, pred pojavom revij s podobno vsebino, pa si je že zagotovila ugled.

Ena od smernic sodobnega uredniškega trženja naj bi bila tudi dvosmerno komuniciranje, s pomočjo raziskav trga, različnih akcij in skrbi za stalen stik z občinstvom (1999: 102). Stik z bralci in naročniki, ustvarjalci Zdravja niso vzpostavljali le preko obveščanja, ampak tudi z različnimi oblikami druženja (izleti), brezplačni zdravstveni pregledi in drugimi akcijami. Ta stik je morda v zadnjih letih manjši, še vedno pa poteka preko pisem bralcev, preko nagradnih iger, nagrad za zvestobo izžrebanim naročnikom, še bolj pa s Klubom za zdravo življenje in darilnimi paketi za novorojence (ki jih naročajo ponosne babice ali tete). Klub za zdravo življenje prinaša naročnikom člansko kartico, s katero lahko uveljavljajo ugodnosti (popuste) pri preko 170 ponudnikih, večinoma zdravstvenih storitev (objavljeni so na rumenih straneh), na začetku jih je bila le peščica.

Revija je preživela dva velika preobrata in je na pragu tretjega. Prvi je bil prehod v zasebno last. Drugi je bil izguba Jugoslovanskega trga z osamosvojitvijo Slovenije. Zadnji, ki se dogaja ravno v tem letu, je vrnitev pod okrilje podjetja Delo Revije oziroma predaja licence hčerinskemu podjetju Dela Revij, Alpressu. Vrednost revije posredno dokazuje tudi to, da se v Delu revijah niso odločili za podaljšanje licenčne pogodbe z založbo Ara, ampak so želeli že uveljavljeno revijo izdajati sami. Vendar kljub spremembam revijo zaznamuje tudi velika stalnost, saj vse te spremembe niso bistveno posegale v vsebino, kot zagotavljajo tudi novi lastniki, naj tudi vnaprej

ne bi. Ravno kontinuiteta reviji daje tudi veliko mero kredibilnosti, prav tako široko zaledje strokovnjakov, na katere se ustvarjalci revije naslanjajo pri pridobivanju in preverjanju podatkov.

Pomen in interes ji zagotavlja tudi tema, ki jo obravnava. Zanimanje za zdravje je visoko, kar kaže nekaj tudi v tej nalogi navedenih raziskav. Zdravje kot vrednota zaseda med ostalimi vrednotami visoko mesto. Ljudje skrbi za zdravje namenjajo veliko pozornosti, kar zagotavlja bralce revije tudi vnaprej.

5.2 ZVESTOBA NAROČNIKOV

Uveljavitev Zdravja kot pomembne revije je seveda tesno povezana z drugo hipotezo, da revija kljub konkurenčnemu trgu ohranja razmeroma visoko naklado in zvestobo naročnikov. Poleg v besedilu že navedenih števil in podatkov o priljubljenosti in branosti, bi v prid hipoteze štela še po mojem mnenju pomembno dejstvo, da revija z dolgo tradicijo, prisotnostjo in doslednostjo pri obravnavi vsebin, ob svojem rednem mesečnem izhajanju omogoča, da postanejo ljudje nanjo navajeni. Ni nekaj, kar pride in gre, ampak ostaja, četudi se pojavljajo nova občila in jih bralci želijo spoznati (kot vsako privlačno novost), se očitno potem vračajo k 'stari prijateljici.'

Glutz in Langenbacher (v Erjavec, 1999: 101) ugotavljata, da je trg občil povezan s trgom blaga. Včasih je bilo na njem (pre)malo informacij, danes je ponudba nasičena, občil je več kot kadarkoli, vsako ima mnogo konkurentov. Zdravstvene teme se pojavljajo tudi drugje, skoraj vsaka ženska ali družinska revija ima zdravstveno rubriko, prav tako podlistki v časnikih in prilogah, zdravstvena vsebina pa se ne pojavlja le v tiskanih občilih, temveč tudi na radiu in televiziji. Vse več je tudi spletnih strani in forumov z zdravstveno vsebino (<http://www.med.over.net>).

Zanimanje za zdravje so torej zaznala in izkoristila tudi druga množična občila, zato upadanje naklade v zadnjih letih, od 24.500 leta 1995 do sedanjih 17.000 ni znak slabšanja kakovosti revije, ampak prave poplave informacij povezanih z zdravjem. Zaradi tega je še bolj pomembno, da danes občilo dejansko pozna svoj položaj na trgu in ve, kakšne naloge mora izpolniti. »Na medijskem trgu se lahko položaj že uveljavljenih medijev hitro poslabša. Ni recepta, ki bi zagotovil prihodnost določenemu mediju. Za generacijo, ki je še vajena branja časopisov, prihaja

nova generacija, ki ima druge medijske potrebe in želje.« (Glottz in Langenbucher v Erjavec: 101).

V zadnjih treh letih je doseg Zdravja razmeroma konstanten, v zadnjem polletju (prvo polletje 2005) se je celo nekoliko povečal in četudi naklada ni tako visoka, lahko glede na ugotovljeno branost sklepamo, da posamezni izvod revije vzame v roke v povprečju skoraj deset oseb. Glede na staranje prebivalstva, je tudi zanimanje starejših bralcev za Zdravje prednost.

Gaša Milivojević, nekdanja dogovorna urednica Zdravja meni, da je prihodnost in obstoj revije odvisen predvsem od njenih ustvarjalcev, poudarja predvsem pomen poštenosti do bralcev, pomoči v stiski, posredovanje koristnih informacij. Sviri pa pred »modnimi in trendovskimi izleti v tako imenovano alternativo, ki se v svojih najslabših različicah bohota po Sloveniji. Občila (tudi nacionalna televizija) ji dajejo veljavnost.« Pri tem ima v mislih predvsem nepotrjene in sumljive načine zdravljenja. »Ljudje so – kakor v svetu, tako tudi pri nas – zelo zainteresirani za zdravje, za telesno dejavnost, za prehrano. To je veliko bolj izraženo danes, kot pred desetletjem ali pa pred 27 leti, ko je začela izhajati revija Zdravje.« Že takrat pa naj bi bralci kazali veliko zanimanja za prispevke o gradnji hiš brez kemičnih sredstev, populariziranje kruha iz celega pšeničnega zrna, o obdelavi vrta brez kemije, o pomembnosti pitja vode, o pomembnosti raznovrstne prehrane in telesne dejavnosti ... »Revija Zdravje je bila v slovenskem prostoru (prej tudi v jugoslovanskem), nekakšen glasnik bolj zdravega načina življenja, tistega, kar je danes pri nas in v svetu na višku /v razmahu/. Torej, ni razloga, da se ne bi obdržala.«

5.3 POSEBNOSTI ZDRAVJA

Vetrovec kot idejno izhodišče revije navaja, da je bila revija prva, ki je bralcem svetovala, kaj lahko sami storijo za svoje zdravje. Postala je novinarsko obdelana enciklopedija znanja, v njej so se našli tako bolniki kot zdravi, ki so želeli bolj poskrbeti za kakovost življenja. Pri tem pa je bralcu odkrila ne le uradni medicinski znanstveni pristop k zdravju, ampak je segla širše, tudi na raven komplementarnega zdravilstva. Osnovni recept se je ohranil do danes.

Čeprav zanimanje za zdravje danes skušajo potešiti tudi druga občila, je Zdravje pri obravnavanju vsebin zaradi nekaterih značilnosti posebno:

- podatki slonijo na raziskavah ali so preverjeni s strani strokovnjakov,
- avtorji prispevkov so novinarji ali strokovnjaki, in prispevki ne nastajajo v želji po promociji določenih izdelkov ali podjetij,
- Zdravje promovira skrb za zdravo življenje, gibanje, prehrano,
- veliko vsebine je namenjene 'zelenim zdravilom' in možnostim samozdravljenja,
- pri vsem tem poudarja pomen zmernosti in ne izključevanja, posebej v prehrani.
- ne prevzema značilnosti popularnega tiska, ki se je po 20. stoletju uveljavil v Evropi, za katerega so značilne nižje cene, senzacionalistično novinarstvo, pogovorni jezik (Erjavec, Volčič, 1999: 14).

Čeprav bi nekatere od nešteti značilnosti lahko deloma našli tudi v novinarskih prispevkih drugih revij, moram poudariti, da je Zdravje zvestobo in zanimanje bralcev obdržalo skoraj izključno z zdravstvenimi temami in vsebino, povezano z ohranjanjem zdravega telesa in okolja, od česar ni odstopilo v vseh letih obstoja. Prav to revijo postavlja na posebno mesto. Ostale revije s pretežno zdravstvenimi vsebinami (Viva, Lepa in zdrava) bralce skušajo pritegniti tudi z drugimi vsebinami, s katerimi se že nekoliko približujejo popularnemu tisku. V njih poleg novinarskih prispevkov o zdravstvenih temam, najdemo tudi novinarske prispevke o znanih osebah javnega življenja, predstavitev novih negovalnih in drugih izdelkov na trgu, manjšo kritičnost do shujševalnih diet, veliko tem je povezanih z lepoto oziroma lepim videzom in modo, pojavljajo se tudi druge lahkotne teme (na primer astrologija, družabno dogajanje ...). Razliko pa najdemo tudi pri z zdravjem povezanih temah. Glavne zdravstvene teme so v Zdravju večinoma pripravljene v sodelovanju s strokovnjaki, predvsem zdravniki, ki so v prispevku tudi izpostavljeni oziroma navedeni, včasih so celo avtorji besedil, ki jih v uredništvu zgolj uredijo in priredijo tako, da so pregledni in razumljivi čim širšemu krogu ljudi.

Kotnikova je (še kot izvršna urednica) kot prednost in posebnost navedla prav korekten odnos do bralca (stroga razmejitev oglasa: besedilo) in strokoven status, ki ga ima revija z objavljanjem mnenj številnih slovenskih strokovnjakov na posameznih področjih medicine oziroma Zdravja v najširšem pomenu. V tem pogledu Zdravje zagotovo izstopa. »Ima temelje, na katerih je mogoče graditi naprej. Zagotovo pa je vse odvisno od lastnikov, ki vse skupaj gledajo le skozi denar (kapital, če hočete), malo manj pa skozi prizmo bralca.«

Jože Vetrovec, dolgoletni odgovorni urednik revije pa ugotavlja, da se bo morala Revija Zdravje tako kot ves slovenski revijalni, tisk ozirati na oglaševalce, saj (žal) le dovolj oglasov finančno omogoča njeno izhajanje. »Od spretnosti ohranjanja kredibilnosti in izogibanju komercialnim sporočilom, ki jih izsiljuje farmacevtska industrija ter 'popuščenja' plačnikom oglasov bo odvisen tudi odnos bralcev do revije. Ti reviji verjamejo, česar se zavedajo tudi oglaševalci sami. To jo tudi loči od ostalih sodobnih revij.« Meni, da je obstoj revije odvisen tudi od števila naročnikov. »Prav gotovo pa se bo novostim na trgu zdravja prilagajala tudi revija; prihaja čas integrativne medicine, združene šolske in komplementarne medicine. V Sloveniji potrošijo ljudje za zdravljenje izven sistema, torej iz svojega žepa, že med 15 in 20 milijardami tolarjev. To pa nakazuje tudi smer razvoja revije.«

6. ZAKLJUČEK

V diplomski nalogi sem predstavila revijo Zdravje. Najprej sem poudarila pomembno vlogo tiska kot množičnega občila in tudi pomembne družbene sile, ki je obdržal pomen tudi po pojavu novejših množičnih občil ter predstavila njegov zgodovinski razvoj.

Nato sem se ukvarjala z zdravjem kot vrednoto, s čimer sem skušala prikazati, kako pomembno vlogo ima zdravje za sodobnega človeka. Zdravje na lestvici vrednot sega v sam vrh, ne glede na izobrazbo, spol in starost. Postaja celo ideologija sodobnega časa, kar nedvomno vpliva tudi na branost revij, ki se s to temo ukvarjajo.

Zdravje sem primerjala z nekaterimi podobnimi revijami, ki izhajajo v sosednjih državah in ugotovila, da se z njimi zlahka primerja, da pa, podobno kot v slovenskem medijskem prostoru ohranja nekatere posebnosti, na primer poudarjeno sodelovanje strokovnjakov, preglednost vsebine in izogibanje komercialnim vsebinam.

Na začetku sem postavila tri hipoteze in raziskava je pokazala, da so vse tri upravičene. Prvo, da se je revija Zdravje uveljavila kot pomembna interesna revija o zdravju, potrjujejo podatki o visoki branosti, poglobljen stik z občinstvom, visoko zanimanje ljudi za zdravje kot tako. Revija si je na trgu še pred prihodom konkurentov ustvarila ugled, tradicija je njena pomembna prednost. S tem je povezana tudi druga hipoteza, da Zdravje kljub konkurenčnemu trgu ohranja razmeroma visoko naklado in zvestobo naročnikov. Revija je z dolgo tradicijo, prisotnostjo in doslednostjo pri obravnavi vsebin ob svojem rednem mesečnem izhajanju omogočila, da so ljudje postali nanjo preprosto navajeni in je mnogim postala stalna družinska spremljevalka. V prid tretji hipotezi, da je revija Zdravje uspešna zaradi resnega pristopa pri obravnavi zdravstvenih vsebin, govori odpor pretirani komercializaciji, promocija skrbi za zdravo življenje, gibanje, prehrano. Večina novinarskih prispevkov je pripravljena na podlagi sodelovanja s strokovnjaki z različnih področij medicine. Revija ni prevzela značilnosti popularnega tiska, za katerega so značilne nižje cene, senzacionalistično novinarstvo, pogovorni jezik. Zanimanje za vsebine v reviji ljudje zaradi relativno visoke cene (800 tolarjev) tešijo tudi z izposojjo in podajanjem enega

izvoda med več bralcev. Da deset bralcev prebere en izvod Zdravja, priča o tem, da je revija cenjena in da je postala del številnih slovenskih družin. Z bralci ima posebno vez.

Odkar sodelujem pri ustvarjanju revije Zdravje, se bolj kot kdaj koli prej zavedam odgovornosti, ki ga prinaša novinarski poklic. Ustvarjamo za občinstvo in bralci Zdravja pogosto s obiskom uredništva ali s klicem opozorijo na to, kako pomembno podatki, ki jim jih podajamo, vplivajo nanje. Naj jim dajejo upanje ob novih medicinskih odkritjih ali jih opozarjajo na znake bolezni, na katere morajo biti pozorni. Ko nosečnica kliče, ker je v eni od kratkih novic v Zdravju prebrala o raziskavi, ki opozarja na morebitno škodljivost bližine napetostnih vodov, ob naslednjem zapisu še bolj premisliš, kakšen vpliv bo imelo novinarsko besedilo na tiste, ki ga bodo brali. Ko te v trgovini vprašajo, ali so od revmatoidnega artritisa skrivenčeni prsti v Zdravju se še enkrat zaveš, da pišeš resničnim osebam in ne zgolj neki brezoblični javnosti. Ko ti prodajalka v trgovini pove, da je njena prijateljica zanosila, ker je prebrala prilogo v Zdravju, te to navda s ponosom. Občutek je podoben kot pri delu za lokalni časopis, ko si z ljudmi, za katere pišeš, še toliko bolj povezan, le da jih je v tem primeru več in da gre za temo, ki igra v življenju posameznika veliko vlogo. Zdravje je res postalo Zdravje z veliko začetnico - vrednota, norma, ideologija in hkrati ob njegovem pomanjkanju tudi čisto osebna intimna človeška stiska.

Iz tega izhaja tudi odgovornost Zdravja kot revije. Če smo ugotovili, da si je v 27 letih izhajanja pridobila zaupanje in zvestobo bralcev, je še toliko bolj pomembno, da njihovega zaupanja tudi vnaprej ne izda. Kljub velikemu pomenu, ki ga ima po mojem mnenju dolga tradicija, kar sem tudi v nalogi večkrat izpostavila, seveda revija ne more sloneti zgolj na tem, kar ima in si je ustvarila v preteklosti. Snovanje njene prihodnosti bo izziv, še posebej zato, ker se je glavni snovalec revije po 27-ih letih poslovil in revijo prepustil drugim. Revija se bo morala še naprej prilagajati tudi novemu položaju na konkurenčnem trgu, graditi na svojih prednostih in hkrati iskati nove priložnosti. Med zadnje sodi:

- večje prilagajanje vsebine zanimanju za komplementarno zdravilstvo, predvsem za tisto, ki sloni na uveljavljenih in preverjenih praksah,
- še večji stik z bralci z organizacijo združenj, predavanj, brezplačnih pregledov ...,
- ohranjanje strokovnega zaledja širokega kroga strokovnjakov in iskanje novih,
- oglaševanje revije,

- izdelava spletne strani.

Zdravje se v sodobne tokove sicer vključuje s preglednejšo vsebino, uporabno vrednostjo informacij. Pomembno se mi zdi, da tudi vnaprej ne podleže trendom podajanja lahkotnejše vsebine (približevanje rumenemu tisku), saj bi s tem revija izgubila poseben status, ki si ga je z leti pridobila.

Glede na dolgo tradicijo, izkušnje, številne naročnike in vsebino, ki je deležna širokega zanimanja javnosti, ima revija dobre možnosti, da si zagotovi tudi obetavno prihodnost. Pri tem pa bo moralo zagotavljanje točnosti in kakovosti informacij ostati eno od temeljnih vodil pri ustvarjanju revije. Starejša struktura bralstva ne bi smela vplivati na morebiten upad branosti, kvečjemu obratno, saj bo starejših prebivalcev v prihodnosti vse več, to pa je generacija, ki se z zdravstvenimi težavami najbolj spopada. Tudi v prihodnosti jim mora revija namenjati dovolj pozornosti.

7. VIRI

- (1979-1990) Zdravje. Št. 1-131 ČGP DELO - TOZD revije, Ljubljana.
- (1980) Priroda, človek in zdravje. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- (1987) Slovenska enciklopedija. 2. Zvezek. Časopisje, Časopisje po 1945. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- (1990-2005) Zdravje. Št. 131-304. Ara založba, d. o. o., Ljubljana.
- (1996) Slovar slovenskega knjižnega jezika. 1.0. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- (1997) Mediana. Slovenski tiskani mediji, radijski in televizijski programi. Inštitut za raziskovanje medijev, Mediana, Ljubljana.
- (1999) Encyclopaedia Britannica CD 99. Multimedia edition. 1994–1999 Encyclopaedia Britannica, Inc.
- (2001) Slovenska enciklopedija. 15. Zvezek. Zdravje, Zdravstveno časopisje. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- (2002-2005) Nacionalna raziskava branosti. Pridobljeno 4. 8. 2005 na <http://www.nrb.info/podatki/>
- (2003) Nacionalna raziskava branosti. Letno poročilo. Cati d. o. o.
- (2005) ABC Certificates online. Top Santé Health & Beauty. Pridobljeno 8. 4. 2005 na <http://www.abc.org.uk/cgi-bin/gen5?runprog=nav/abc&noc=y>
- (2005) Come Stai Mensile dalla salute per la famiglia. Unitop S.r.l., letnik 11, št. 3.
- (2005) Come stai. Pridobljeno 8. 4. 2005 na http://www.miabbono.com/rivista_COME-STAI_200.html
- (2005) Gesundheit. Das Magazin für Lebensqualität. Gesundheit, št. 3/05.
- (2005) Gesundheit. Pridobljeno 8. 4. 2005 na <http://www.gesundheit.co.at/>
- (2005) Testate certificate: mensile. Come stai. Pridobljeno 8. 4. 2005 na <http://www.adsnotizie.it/certif/view.php?m=PE&t=CST&s=c>
- (2005) Top line readership. Women's Magazines. Pridobljeno 8. 4. 2005 na http://www.nrs.co.uk/open_access/open_topline/women/index.cfm
- (2005) Top Santé. Health, Beauty & Wellbeing. Émap Elan Network Ltd, March 2005.

(2005-) Zdravje. Družinska revija za zdravo življenje. Št. 304-306. Alpress, d. o. o., Ljubljana.

(2005) Lepa in zdrava. Revija za polno življenje. Letnik 2, št. 7. Delo-revije, d. o. o., Ljubljana.

(2005) Viva. Revija za zdravo življenje. Št 141. Studio Moderna, d. o. o., Ljubljana.

Amon, Smilja (2004): »Obdobja razvoja slovenskega novinarstva«. V: Poler Kovačič, Melita (ur.) in Kalin Golob, Monika (ur.): Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 53–68.

Briggs, Asa in Burke, Peter (2002): A Social History of the Media. From Gutenberg to the Internet. Blackwell Publishers Inc., Malden.

Dovifat, Emil (1967a): Zeitungslehre I. Walter de Gruyter&Co., Berlin.

Dovifat, Emil (1967b): Zeitungslehre II. Walter de Gruyter&Co., Berlin.

Erjavec, Karmen (1999): Novinarska kakovost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Erjavec, Karmen, Volčič, Zala (1998): Mladi in mediji. Rezultati raziskave »Mladi in mediji«. Zveza prijateljev mladine, Ljubljana.

Gozzini, Giovanni (2001): Istorija novinarstva (Storia del Giornalismo). Clio, Beograd.

Hardt, Hanno (2001): Social Theories of the Press. Constituents of Communication Research, 184s to 1920s. Rowan & Littlefield Publishers, Inc., Lanham.

Kamin, Tanja (2004): Promocija zdravja kot mit opolnomočenega državljana. Doktorska Disertacija. Fakulteta za Družbene vede, Ljubljana.

Košir, Manca (1988): Nastavki za teorijo novinarskih vrst. Visokošolski učbenik. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Košir, Manca (1999): »Čas množičnih občil terja vzgojo za medije«. V: Erjavec, Karmen, Volčič, Zala (1999): Mladi in mediji. Zveza prijateljev mladine, Ljubljana, str. 9-15.

Kotnik, Mica (2005): Korespondenca, 4. april 2005.

Luthar, Breda (1999): »Ženske revije: nadaljevanje politike z drugimi sredstvi«. V: Lukšič, Igor (ur.): Teorija in praksa, 36 (3), str. 433-438.

Milivojević, Gaša (2005). Korespondenca, 26. marec 2005.

Musek, Janek (2004): »Doživljanje, dojemanje in vrednotenje zdravja«. V: Zdravstvo in zdravlilstvo. Posvet, 4. novembra 2004, Ljubljana.

Nećak, Dušan in Repe, Božo (2003): Oris sodobne občine in slovenske zgodovine. Učbenik za študente 4. letnika, Filozofska fakulteta, oddelek za zgodovino, Ljubljana.

Splichal, Slavko (2001): »Štirje fragmenti o tisku in javnem mnenju.« V: Splichal, Slavko (ur.): Javnost. Vatovčev zbornik, vol. 8, str. 39-46.

Štular Sotošek, Karmen (1997). Žensko časopisje na Slovenskem 1897-1997 Vodnik po razstavi. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.

Toš, Niko (ur.) (1997): Vrednote v prehodu I. Slovensko javno mnenje 1968 – 1990. Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja, Ljubljana.

Toš, Niko (ur.) (1999): Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990 – 1998. Fakulteta za družbene vede, Inštitut z družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja, Ljubljana.

Toš, Niko in Malnar, Brina (2002): »Stališča o zdravju in zdravstvu«. V: Toš, Niko (ur.) in Malnar, Brina (ur.): Družbeni vidiki zdravja. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 87-162.

Ule, Mirjana (2003): Spregledana razmerja. O družbenih vidikih sodobne medicine. Založba Aristej, Maribor.

Vetrovec, Jože (2004): Pogovor, 8. novembra 2004 in korespondenca 2005, Ljubljana.

8. PRILOGE

8.1 PRILOGA A: VREDNOTE

TABELA 1 - LESTVICA VREDNOT

ZDRAVJE	86,972	VZN ZIV	65,102
LJUBEZ	86,938	PROSTIC	64,294
SVOBODA	85,345	NARAVA	64,054
DRUZSE	84,332	ENAKOST	63,181
PARTNER	83,743	NACENAK	63,054
PRIJAT	82,777	SOLIDAR	62,728
MIR	80,482	LEPOTA	61,346
POSTEN	78,856	DRUZAB	60,526
PRAVICA	78,387	RED	57,870
ZVESTOB	78,101	PRIVLAC	57,633
OTROCI	77,302	SPORT	56,354
SAMOIZP	73,255	NAPRED	56,167
VARNOST	72,728	UDOBNO	55,920
RESNICA	72,711	DENAR	53,828
DOBROTA	71,119	KULTURA	53,647
MODROST	71,115	UGLED	52,958
SLOGA	70,602	HRANA	52,634
ZNANJE	70,231	ZAKONII	52,598
POKLIC	70,164	NARPON	51,260
SPOLNOST	69,250	DOLGOZ	51,231
PROSTOG	67,957	UMETNOST	50,675
UPANJE	66,792	PATRIOT	50,674
DELAV	66,498	MOC	47,463
POCITE	66,413	VERA	45,752
MORALA	65,451	SLAVA	37,736
USTVAR	65,382	REKORD	34,333
ZABAVA	65,133	POLIT	20,109

Vir: Musek, 2004

TABELA 2 - SJM - VPRAŠANJE O POMEMBNIH VREDNOTAH

Slovensko javno mnenje 1996/2, vprašanja o zdravju in zdravstvu

Naloga: Razvrstite pojme, zapisane na spodnjih karticah, od najpomembnejšega v vašem življenju (1) do najmanj pomembnega (8).

	Povprečni rang:
1. zdravje	1,8
2. družina	2,3
3. delo	3,6
4. prijatelji	4,6
5. denar	5,0
6. domovina	5,7
7. zabava	6,4
8. vera	6,4

Vir: Toš, SJM 96/2 (Ule, 2003: 44)

TABELA 3 - MLADINA 98

(odgovori učencev in učenk 8. razreda osnovnih šol v Sloveniji)

Naloga: spodaj je naštetih nekaj stvari, ki so lahko pomembne v življenju, oziroma h katerim težimo. Za vsako od njih označi, kako pomembna je zate.

	Zelo	Srednje	Nepomembna
Imeti moč nad drugimi	11,6	50,5	37,9
Svoboda delovanja in mišljenja	81,4	17,6	1,0
Red in stabilnost v družbi	63,0	34,0	3,0
Vznemirljivo življenje	47,2	46,1	6,7
Materialne dobrine, denar	48,1	46,9	4,9
Varnost mojega naroda	57,9	33,4	8,7
Ustvarjalnost, originalnost, fantazija	48,8	45,1	6,2
Mir v svetu brez vojn in konfliktov	83,0	14,0	3,0
Ohranjanje tradicionalnih vrednot	32,3	54,2	13,5
Varnost moje družine	91,3	7,9	0,8
Varovanje narave	71,3	26,8	1,9
Biti avtoriteta, voditelj/ica	15,7	57,4	26,9
Resnično prijateljstvo	93,4	6,3	0,3
Svet lepega, lepa narava, umetnost	60,0	36,0	4,0
Zdravje, dobro počutje	93,9	5,3	0,8

Odgovori so v odstotkih, N = 1687, Vir: Ule idr., 2000 (Ule, 2003: 45)

TABELA 4 - SJM - SKRB ZA ZDRAVJE

Slovensko javno mnenje 1996/2, vprašanja o zdravju in zdravstvu

Vprašanje: Zanima nas, v kakšni meri nasploh skrbite za lastno zdravje?

	SJM 94/1	SJM 96/2	SJM 99/2
Zelo skrbim	13,2	9,4	10,0
Skrbim	50,1	54,0	55,4
Bolj malo, premalo	30,1	33,1	29,1
Skoraj nič	3,3	2,3	3,1
Ne vem, kaj bi rekel	3,3	2,3	2,2

(Odgovori so v odstotkih.)

Vir: Toš, SJM 99/2 (Ule, 2003: 46)

8.2 PRILOGA B: BRANOST

TABELA 1 - PRIMERJAVA NRB 1. POLLETJE 2005/ 2. POLLETJE 2004

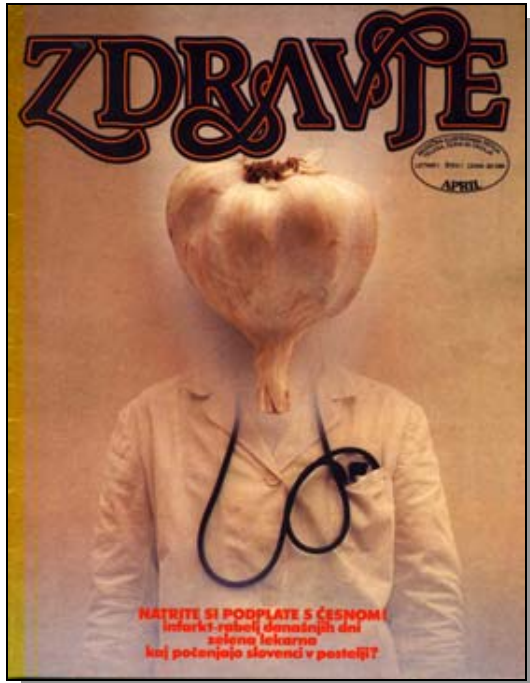
NACIONALNA RAZISKAVA BRANOSTI, PODATKI ZA PRVO POLLETJE 2005 Vir: Nacionalna raziskava branosti, 2005, izvajalec Cati, d. o. o.				NACIONALNA RAZISKAVA BRANOSTI, PODATKI ZA DRUGO POLLETJE 2004 Vir: Nacionalna raziskava branosti, 2004, izvajalec Cati, d. o. o.			
	MESEČNIKI - dosež enega izida	%	v 000		MESEČNIKI - dosež enega izida	%	v 000
1.	OGNJIŠČE	15,8	270	1.	OGNJIŠČE	14,7	251
2.	SALOMONOV UGANKAR	11,4	194	2.	MOTOREVIJA	12,0	205
3.	MOTOREVIJA	11,3	192	3.	SALOMONOV UGANKAR	9,3	158
4.	CICIBAN	10,0	170	4.	SMRKLJA	9,3	158
5.	ZDRAVJE	9,5	162	5.	CICIBAN	9,2	157
6.	PIL	7,9	134	6.	ZDRAVJE	8,5	145
7.	SMRKLJA	7,9	134	7.	PIL	7,6	130
8.	COSMOPOLITAN	7,8	132	8.	VZAJEMNA	7,2	122
9.	NAŠA ŽENA	7,7	132	9.	GEA	7,0	119
10.	VZAJEMNA	7,4	126	10.	NAŠA ŽENA	6,8	116
11.	GEA	7,3	125	11.	VIVA	6,6	113
12.	CICIDO	7,2	123	12.	CICIDO	6,1	105
13.	ROŽE & VRT	6,7	114	13.	COSMOPOLITAN	6,1	105
14.	VIVA	6,3	108	14.	VZAJEMNOST	6,1	104
15.	VZAJEMNOST	6,2	106	15.	COOL	6,1	103
16.	COOL	5,7	98	16.	OBRTNIK	5,9	100
17.	NATIONAL GEOGRAPHIC JUNIOR	5,6	95	17.	ROŽE & VRT	5,7	97
18.	OBRTNIK	5,4	93	18.	ŽIVLJENJE IN TEHNIKA	5,0	85
19.	ŽIVLJENJE IN TEHNIKA	4,8	82	19.	NATIONAL GEOGRAPHIC JUNIOR	4,5	77
20.	JOKER	4,7	80	20.	FRKA	4,2	72
21.	AVTOFOTO MARKET	4,3	73	21.	AVTOFOTO MARKET	4,1	71
22.	MOJ MALČEK	4,3	73	22.	JOKER	4,0	69
23.	FRKA	4,1	70	23.	LOVEC	3,8	65
24.	GAIA	4,1	70	24.	GAIA	3,8	64
25.	EVA	4,0	69	25.	MEN'S HEALTH	3,6	61
26.	LOVEC	3,8	65	26.	MOJ MALČEK	3,5	60
27.	MOJ LEPI VRT	3,8	65	27.	EVA	3,4	58
28.	PLAYBOY	3,7	63	28.	MOJ LEPI VRT	3,4	57
29.	MEN'S HEALTH	3,4	58	29.	PLAYBOY	3,1	53
30.	OBRAMBA	3,3	56	30.	MOJ MIKRO	3,0	51
31.	SWPOWER	3,0	52	31.	LISA ČAROVNIJA OKUSA	2,8	48
32.	LEPA IN ZDRAVA	3,0	51	32.	OTROK IN DRUŽINA	2,8	48
33.	MONITOR	2,9	50	33.	MONITOR	2,7	46
34.	LISA ČAROVNIJA OKUSA	2,9	49	34.	SWPOWER	2,6	45
35.	OTROK IN DRUŽINA	2,8	48	35.	MOJ MALI SVET	2,6	44
36.	MOJ MALI SVET	2,7	46	36.	PC FORMAT	2,6	44
37.	MOJ MIKRO	2,6	45	37.	DOBER TEK	2,4	41
38.	AVTO FOKUS	2,5	43	38.	FHM	2,4	41
39.	DOBER TEK	2,5	42	39.	RADAR	2,4	40
40.	FHM	2,4	41	40.	MODNA JANA	2,3	39
41.	PC FORMAT	2,4	40	41.	OBRAMBA	2,3	39
42.	RIBIČ	2,3	39	42.	RIBIČ	2,3	39

43.	AVTO+ŠPORT	2,2	38	43.	LEPA IN ZDRAVA	2,1	36
44.	MOTORIST	2,1	35	44.	MOJ PES	2,0	35
45.	RADAR	2,1	35	45.	AVTO FOKUS	2,0	34
46.	MARIBORČAN	2,0	34	46.	MARIBORČAN	2,0	33
47.	PODJETNIK	1,8	30	47.	LORD	1,9	32
48.	VAL NAVTIKA	1,7	30	48.	PODJETNIK	1,8	31
49.	MOJ PES	1,7	28	49.	SVET IN LJUDJE	1,8	30
50.	SVET IN LJUDJE	1,6	28	50.	LJUBEZENSKE ZGODBE-LADY	1,7	29
51.	AURA	1,6	27	51.	AVTO+ŠPORT	1,4	23
52.	MODNA JANA	1,5	26	52.	KMETOVALEC	1,4	23
53.	REVIJA O KONJIH	1,5	26	53.	MOTORIST	1,3	22
54.	KMETOVALEC	1,4	25	54.	REVIJA O KONJIH	1,3	22
55.	PRI NAS DOMA	1,4	25	55.	MAMA	1,2	20
56.	LORD	1,4	23	56.	GLAS GOSPODARSTVA	1,1	18
57.	MISTERIJI	1,3	23	57.	VAL NAVTIKA	1,1	18
58.	MAMA	1,2	21	58.	AURA	1,0	17
59.	MANAGER	1,2	20	59.	KAPRICA	1,0	17
60.	GLAS GOSPODARSTVA	1,1	18	60.	MISTERIJI	1,0	17
61.	LJUBEZENSKE ZGODBE-LADY	1,1	18	61.	KAMNIŠKE NOVICE	0,9	16
62.	GLOSS	1,0	17	62.	MANAGER	0,9	16
63.	VIP	1,0	17	63.	GLOSS	0,9	15
64.	ABC IDRIJA	0,9	16	64.	VIP	0,9	15
65.	NAVTIKA KAPITAL	0,7	12	65.	MARKETING MAGAZIN	0,7	12
66.	MARKETING MAGAZIN	0,6	11	66.	ABC IDRIJA	0,6	10
				67.	NAVTIKA KAPITAL	0,5	9
				68.	PEPITA	0,3	6
				69.	HORIZONT	0,3	5

TABELA 2 - NACIONALNE RAZISKAVE BRANOSTI (ZDRAVJE)

RAZISKAVA	DOSEG ENEGA IZIDA V %	V .000
2002-1	7,5	127
2002-2	8,6	147
2003-1	8,5	144
2003-2	8,3	141
2004-1	8,6	146
2004-2	8,5	145
2005-1	9,5	162

8.3 PRILOGA C: NASLOVNICA NEKOČ IN DANES

Zdravje, april 1979, 1. številka

Zdravje, april 1991, 139. številka

Zdravje, april 2004, 290. številka